

DEKADAN VE DEKADANLIK: OSMANLI BASIN-YAYININDA ÖTEKİ ÜZERİNE DİLİN SÖYLEM İNŞASI

Decadent and Decadence: The Construction of Language Discourse on the Other in the Ottoman Press

Cenk REYHAN¹ Serap TAŞTEKİN²

¹ Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE.

² Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi, Tarih Bölümü, Konya/TÜRKİYE.

Özet

Osmanlı düşünce yapısında pek çok kavram üzerinden ben/öteki ayrışması görüldü. Kendinden olmayanı öteki, dolayısıyla kendi dünyasına yönelik bir tehlike ve düşman olarak algılayan ayrımcı, dışlayıcı ve hoşgörüsüz atmosfer, Türk edebiyatında da motive edici veya provoke edici yönleriyle karşılık buldu. Batıcılık söylemi üzerinden ifade bulan modernleşmeye devletin organları, kültür değerleri, bilim, edebiyat ve toplumsal alanlarında ne ölçüde uyumlanacağı tartışması Osmanlı aydınının gazeteler ve mecmualar üzerinden fikir çatışmasına sürüklendiği bir ortam yarattı. Bu ortam içinde Fransız sembolistlerine özenerek dili yozlaştırdıkları savunusuyla Servet-i Fünûnculara dekadane sıfatı üzerinden edebiyat eleştirisi sınırlarını aşan nefret söylemleri başladı. Yaklaşık dört yıl

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Cenk Reyhan

Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE.

E-mail: cenk.reyhan@hbu.edu.tr **ORCID ID:** 0000-0001-6188-2738

² Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Tarih Bölümü, Konya/TÜRKİYE.

E-mail: seraptastekin@selcuk.edu.tr, **ORCID ID:** 0000-0002-0854-8623

Geliş Tarihi/Received Date: 10.04.2026 **Kabul Tarihi/Accepted Date:** 06.08.2026

Yayınlanma Tarihi/Publication Date: 25.09.2026

Atf Bilgisi/Citation Information: Cenk Reyhan-Serap Taştekin, “Dekadan ve Dekadanlık: Osmanlı Basın-Yayınında Öteki Üzerine Dilin Söylem İnşası”, *Ankara Üniversitesi OTAM Dergisi*, S. 60, Güz 2026, s. 167-197.

Dergimizde Creative Commons Atf 4.0 Uluslararası (CC-BY) lisansı kullanılmaktadır.
This journal is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) License.

(1896-1900) süren bu ortamda Servet-i Fünûncular, dekadani olarak tanımlandılar. Fransız edebiyatından etkilenecek soyut kavramlar kullananlar için dil üzerinden başlatılıp dinlerine kadar uzanan bir şiddet diline dönüşen dekadani söylemi, kavram üzerinden sistematik bir ötekileştirme aracına dönüştü. Garbiyatçı kültüralist söylemlerin edebi tartışma çerçevesini aştığı bu ortamda sembolik linç söylemleri gazete ve mecmua sütunlarına taşındı. Edebiyat polemikçi kapsamını aşan atışmalarda dekadani bir ötekileştirme tanımı olarak ilk kullanan yazarlar, dilde yenilik karşıtlığının ölçüsünü nefret söylemi boyutuna getirdiler.

İncelemede ‘öteki üzerine dilin söylem inşası’ olarak dekadani ve dekadani kavramlarının kullanım örnekleri üzerinde durulmaktadır. Zaman dilimimiz 19. yüzyılın ikinci yarısı olmak üzere, sonraki yankılarıyla birlikte; veri tabanımız gazete/mecmua yazılarından konuya dair seçkidir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Söylem, Servet-i Fünûn, Garbiyatçılık, Öteki, Dekadani.

Abstract

In the Ottoman mindset, the self/other distinction was seen through many concepts. The discriminatory, exclusionary, and intolerant atmosphere that perceived those outside the self as the other—and therefore as a danger and enemy to one’s own world—also found expression in Turkish literature through its motivating or provocative aspects. The discussion on the extent to which the state’s organs, cultural values, science, literature and social areas would adapt to modernization, which was expressed through the discourse of Westernism, created an environment in which the Ottoman intellectuals were dragged into a conflict of ideas through newspapers and magazines. In this environment, hate speech that went beyond the boundaries of literary criticism began, with the defense that they were corrupting the language by imitating the French Symbolists. In this environment, which lasted approximately four years (1896-1900), the Servet-i Fünûn members were defined as decadent. For those who were influenced by French literature and used abstract concepts, the decadent discourse, which started with language and turned into a language of violence that extended to their religion, turned into a systematic tool of othering through the concept. In this environment where Western culturalist discourses exceeded the framework of literary discussion, symbolic lynching discourses were carried to newspaper and magazine columns. In the conflicts that went beyond the scope of literary polemics, the writers who first used decadent as a definition of othering, brought the measure of anti-innovation in language to the level of hate speech.

The study focuses on examples of the use of the concepts of decadent and decadence as “the construction of language’s discourse on the other.” Our time frame is the second half of the 19th century, and our database consists of a selection of newspaper/magazine articles on the subject.

Keywords: Ottoman, Discourse, Servet-i Fünûn, Occidentalism, Other, Decadent.

Giriş

Osmanlı Devleti’nde Batılılaşma/Batıcılık olarak tanımlanan modernleşmenin dinsel ve kültürel değerleri tehdit eden bir unsur olarak algılandı. Dilsel bir şiddet boyutuna ulaşan ötekini tanımlamaya ifadeler, 19. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı düşünce/edebiyat dünyasında kendisinden farklı olanı dışlamak için bir denetim mekanizması olarak kullanıldı. Nefret söylemleriyle beslenen sözel linç ortamı kısa sürede kutuplaşmaya yol açtı. Kavramların içeriklendirilme şekli, garbiyatçı bir söylemle, ‘öteki’ olarak tanımlanan Batı’nın çürümüşlüğü, mânâsızlığı ve düşkünlüğünün ‘biz’ dünyasını yok edecek bir tehlike şeklinde yansıtılması olarak belirlendi. Bu kavramlardan birisi de Fransız sembolizminden kaynak alan ‘dekadan’ nitelemesi oldu. Dekadan tanımının kullanıldığı tartışmaların başlangıcı, Servet-i Fünûncuların kullandığı kavramların mânâyı karartıp karartmadığı, dili geriye götürüp götürmediği şeklindeydi. Dekadan kavramı üzerinden yaklaşık dört yıl (1896-1900) sürecek çatışma alanında Fransız sembolizminden etkilenen Servet-i Fünûnculara yöneltilecek tenkit, eleştiri sınırlarını aşarak, kültürel ve dinsel kodlamalarla dilsel bir şiddete dönüştü. Zira, Yunanca kökenli bir kelime olan eleştiri, “bir insanı, bir yapıtı, bir konuyu, doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek ereğiyle inceleme işi”¹ ile sınırlıdır, hakaret ve dilsel şiddeti içermez.

Edebiyat akımı ve dilde yeni kelimelerin kullanılmasının doğruluğu/yanlışlığı bağlamından koparılıp yaşam tarzını, dinsel inanışı irdeleyen bir nefret söylemine dönüşen dekadan ve dekadanlık literatürde sadece edebi polemik kapsamında değerlendirilir. Dekadan ve dekadanlık polemiği üzerine ilk çalışanlardan Bedri Aydoğan, doktora tezinde bu meseleyi “ciddi ve ciddi olmayan boyut” olarak ikiye ayırıp, ciddi boyutunu edebi düşünceler kapsamında inceler. Aydoğan

¹ Bedia Akarsu, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1998, s. 69.

tezinde kendi tabiriyle “pervasızca alay, hakaret ve saldırı” boyutunu ise ciddi olmayan boyutu olarak niteler. Hatta tekrara düşmemek için gazete ve dergi makalelerindeki dekadandan atışmalarında geçen hakaret ifadelerinin çoğunu çalışmasına dahil etmez.² *Bir Tartışmanın Hikâyesi*, *Dekadanlar* isimli kitabın yazarı Fazıl Gökçek, kitapta tartışmanın taraflarının yazılarına yer verir. Fazıl Gökçek tartışmanın, yenileşme, Batılılaşmanın mahiyetinde anlaşılamamaktan kaynaklandığı görüşündedir:

“1890’lı yıllarda hararetle bir şekilde tartışılan ve dekadanalık meselesinin de bir parçası olduğu eskilik-yenilik, yerlilik-yabancılık, millilik-gayri millilik gibi konuların, esasında batılılaşmayı/yenileşmeyi baştan kabul etmiş iki grup arasında yaşandığını ve batılılaşmanın/yenileşmenin düzeyinde veya mahiyetinde anlaşılamamaktan kaynaklandığını kabul etmek gerekir.”³

Gökçek, tartışmanın başlamasını, bazı şair ve yazarlarının söylediğinin anlaşılması meselesi olarak kabul eder.⁴ *Türk Edebiyatı’nda Mizah Sempozyumu*’ndaki “Sağım Solum Dekadan: Dekadanlar Tartışmasının Mizah Boyutu” başlıklı sunumunda ise tartışmayı başlatan Ahmet Mithat Efendi’nin bu yaklaşımını ‘muzipçe’ bulduğunu ifade eder.⁵ Bizce, düşünce yapısının toplumsal karşılığı açısından, mizahi boyutu bir yana, muzip kelimesinin karşılığı, incelememizin kapsamı açısından, ‘şaka’cılıktan ziyade ‘azap’ ile ilişkilidir.

Edebiyatta dekadanalık ve dekadanalık polemigi eski edebiyat/yeni edebiyat devamı olarak Servet-i Fünûn ve Malumatçılar arasında, ‘dekadan’ tanımlamasıyla başladı, ardından bir kavram olarak sosyal ve kültürel hayata da yansıdı.⁶ Kavram, yabancı kelimeleri fazla kullandıkları, yazdıklarının içeriklerinin yabancı olduğu,

² Bedri Aydoğan, *Servet-i Fünûn Döneminde Edebiyat Üzerinde Oluşan Polemikler*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana 1996, s. VI.

³ Fazıl Gökçek, *Bir Tartışmanın Hikâyesi*, *Dekadanlar*, Dergâh Yayınevi, İstanbul 2021, s. 17.

⁴ Gökçek, *Bir Tartışmanın Hikâyesi*, s. 29.

⁵ Gökçek’e göre dekadanalık tartışması, Türk edebiyatının Tanzimat’la başlayan Batılılaşma sürecinde önemli bir yere sahiptir. Bu edebiyatın ne ölçüde Batılılaşması gerektiği konusunda farklı görüşlerin karşı karşıya geldiği ciddi bir tartışmadır. Ancak bu ciddiyetine rağmen Ahmet Mithat Efendi’nin biraz muzipçe bir yaklaşımıyla, onun bu tartışmayı başlatan yazısındaki gayriciddi bir ifadenin, bu tartışmanın mizahi bir boyut da kazanmasına yol açtığı görülür” bkz. Fazıl Gökçek “Sağım Solum Dekadan: Dekadanlar Tartışmasının Mizah Boyutu”, *Türk Edebiyatında Mizah Sempozyumu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019, s. 355.

⁶ Edebiyat-ı Cedide: 1896-1901 yıllarında Servet-i Fünûn dergisi etrafında toplanan yazarlar, kendilerine bu ismi verdiler. Bu edebiyat hareketi eski-yeni ve Avrupalı-millî tartışmalarının olduğu dönemde ortaya çıkmıştı ve edebiyatlarına ait görüşlerini yansıtan bir beyannameleri yoktur M. Orhan Okay “Edebiyat-ı Cedide”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 398-399.

sözcüklerin anlam açısından alışılmadığı, dili avam ve havas olarak ikiye ayırdıkları ve Osmanlıca'nın yapısını bozdukları gibi gerekçelerle Servet-i Fünûncular için kullanıldı. Dekadan ve dekadanklık Fransız edebiyatından etkilenerek soyut kavramlar kullanan Batı'yı ve ötekini işaret eden kişilere yöneltilen dilsel şiddetin ifadesi oldu. Yaklaşık dört yıl süren bu polemikte dekadank ve dekadanklık kelimeleri garbiyatçı kültüralist söylemlerin ön yargılarıyla beslenen sistematik bir ötekileştirme aracına dönüştü, sembolik linç söylemleri gazete ve mecmua sütunlarına taşındı. Başlığımızdaki 'öteki üzerine dilin söylem inşası' ifadesi bu ötekileştirmeci dile yapılan bir göndermedir.

Kavramsal Çerçeve

Dekadan sözcüğü, Fransızca 'decadence'dan gelir ve geriye gitmek, çöküş, yozlaşma anlamını taşır. Decadent tanımı, 1885 yılında Gabriel Vicaire ve Henri Beauclair'in parodik eseri *Les Déliaquescences d'Adoré Floupette*'de kullanıldı, sonraları bir edebiyat akımı haline dönüştü. Dekadanklık, 19. yüzyıl sonu Avrupa kültüründe ortaya çıkan; sembolizmle tematik ve biçimsel kesişmeler gösteren, ancak ondan özellikle çöküş, yapaylık, aşırı duyusalılık ve kültürel yorgunluk vurgusuyla ayrılan bir fin-de-siècle estetiğidir. Yaşama biçimindeki geleneksel kalıpları kırıp baş kaldıran, aklın ve maddenin önem kazandığı dönemde romantizm, duygu, gizemlilik ve müzikaliteyi ön plana çıkaran sembolistlerin başlıca öncülerinden biri olarak Baudelaire kabul edilir.⁷ O'nun, *Ana Britannica*'daki "bazı şairlerin ahlaki açıdan serbest davranışları, terime ahlaki bir boyut da kazandırmıştır" notu, dekadanklığın edebi boyuttan yaşam tarzı tanımlamasına geçişini izah eder. Bu tanımdan çıkarılan serbest davranış da kimine göre düşkünlük olan, alışılmışın dışındaki bohem yaşamlardır.⁸ Böylece dekadank kavramına ahlaki düşkünlük anlamı kazandırılmış, kavram Avrupa'da Verlaine ve Mallarmé'nin önderliğini yaptığı akıma ait olanlar gibi; Servet-i Fünûncuları da küçük düşürmek ve aşağılamak için kullanılmıştır.

İncelememizde, dekadank ve dekadanklık kavramlarını yazarların edebi üslup tartışması olarak değil; garbiyatçı söylemin kültürel değerler ve kimlik üzerinden inşa ettiği dilsel ötekileştirmenin aracı olarak değerlendirdik. Bu kapsamda, dekadank ve dekadanklıkla ilişkisi bakımından aşağıdaki kavramlar açıklayıcıdır:

1- Linç, "halktan bir topluluğun, bir suçluyu ya da kendilerine göre suç olan davranışta bulunmuş birini yumruk, taş, sopa gibi araçlarla döve döve

⁷ Bedri Aydoğan, *Servet-i Fünûn Döneminde Edebiyat*, s. 210-214.

⁸ Aydoğan, *a.g.t.*, s. 215.

öldürmesi”dir.⁹ Tanıl Bora’ya göre, ölüm uç noktadır ve o noktaya varmayan şiddete de pekâlâ linç denilir.¹⁰ Kitabında kamusal bilinçten kopuk olarak bir kişinin veya grubun bir ‘güruh’¹¹ tarafından cezalandırmasında devletin gücünü kullanmasını işleyen Bora, fiziksel linç üzerinde odaklanır. Austin’e göre, “bir şeyi düşünmek o şeyi yapmaktır.” Bu anlamda konu, Austin’in söz ile eylem arasında fark gözetmeyen, “bir şey söylemek, bir şey yapmaktır” ifadesindeki dilin eylemselliğine gelmektedir. Austin’e göre, bir cümlede dile getirilen ifadede sadece bir şeye gönderme yapmakla kalınmaz; aynı zamanda, okuyucu ya da dinleyici ikna edilmeye, onda etki yaratmaya da çalışılır.¹² Bunun anlamı, dilin kaçınılmaz olarak eylemselliğidir.

Makalemizde dilsel/sözel şiddet ile bir şey söylemeyi; ama sözel şiddet içeren bir şey söylemeyi kastediyoruz; söylenenin yarattığı etki, şiddetin bedensel boyutuna yapılan çağrı, “ölümle sonuçlanan uç nokta” incelememizin kapsamında değildir. Bu anlamda, linç kavramını, dilsel şiddet boyutu ile değerlendirecek ve nefret söylemi ile ilişkilendireceğiz.

2- Nefret söylemi sembolik linç kapsamında sayılabilecek kendinden olmayanı ötekileştirme, hatta cezalandırmadır ve kaynağını önyargıdan alır.¹³ Kendisinden olmayan, farklı olanla ilgili önyargıdan beslenerek dışlamaya ve tepkisel olarak da nefret söylemi ve linçe uzanan cezalandırma silsilesinin merkez kavramı olarak ötekileştirme kavram ve uygulamaları dikkate alınmalıdır. Aslında sözel/dilsel bir şiddetten, dilin kaçınılmaz eylemselliğinden/performatifliğinden bahsetmekteyiz.¹⁴ Özkazanç ve Agtaş, “dilsel bir yaralanma ile fiziksel bir saldırının sebep olduğu bedensel bir yaralanmayı birbirine bağlayan ve birbirinden ayıran şey nedir?” diye sorarlar ve nefret söylemine dair tartışmanın ilkinin takip eden ikinci bir boyutun daha var olduğuna dikkat çekerler. İki şiddetin birbirinden ayırt edilebilmesinin sınırlarına dair sorular sorarlar: “Dildeki şiddetin ayırt edici

⁹ Ali Püsküllüoğlu, *Türkçe Sözlük*, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2017, s. 527.

¹⁰ Tanıl Bora, *Türkiye’nin Linç Rejimi*, Birikim Yayınları, İstanbul 2014, s. 11.

¹¹ Bora, *Türkiye’nin Linç Rejimi*, s. 15.

¹² John Langshaw Austin, *Söylemek ve Yapmak*, Çev. R. L. Aysever, Metis Yayınları, İstanbul 2009, s. 129.

¹³ “Ancak önyargı karmaşık, geniş ve bulanık bir kavramdır. Herkesin bireyler, gruplar, yiyecekler, ülkeler, hava durumu vb. aleyhine önyargıları vardır. Bu önyargılar bazen deneyime, bazen fanteziye ve mantıksızlığa dayanır ve bazen de aile, arkadaşlar, okul, din ve kültür tarafından bize aktarılır.” James B. Jacobs ve Kimberly Potter, Jacobs, *Hate Crimes: Criminal Law and Identity Politics*, Oxford University Press, New York 1998, s. 11.

¹⁴ Alev Özkazanç ve Özkan Agtaş, “Judith Butler’ın Nefret Söylemi Eleştirisi: Dildeki Performatif ve Yaralayıcı Dil”, *Fe Dergi*, 10/1, 2018, s. 6.

yanı nedir? Nefret ifadeleriyle kendini icra eden şiddetin diğer şiddet türlerine kıyasla statüsü nedir? Elimizde, dilsel şiddeti fiziksel şiddetten ayıran güvenilir bir ölçüt bulunuyor mu gerçekten?”¹⁵

Bu şiddeti besleyen kaynak ötekine karşı dile gelen ‘hitap’ şeklidir.¹⁶ İncelememiz açısından değerlendirildiğinde, dekadandan ve dekadanlıktan tam da ötekine yönelik dilsel şiddeti besleyen bir hitap şeklindedir.

3- Öteki kavramı, aynılık kavramı üzerinden bir kıyaslamadan kaynaklanır ve ‘başka’, ‘karşıt’, ‘zıt’, ‘değişik’, ‘farklı’ ile beraber ‘aynı’nın karşısında yer alır.¹⁷ İdeolojiyi bir tür ‘özdeşlik düşüncesi’ (*identity thinking*) biçimi olarak kabul eden Teodor W. Adorno, şeyleri kendi sınırlarının dışına süren gizli bir ‘paranoid rasyonalite’ tarzına bağlar. Bu anlayış ideolojinin karşısına kuram ve hakikati değil, farklı olanı koyar.¹⁸ Osmanlı basın dünyasında, medeniyetçi bir yaklaşımla, biz olarak Doğu medeniyeti, öteki olarak Batı medeniyeti konumlandırılır.¹⁹ Bu kapsamda, konunun bir başka yönü garbiyatçılıktır. Japonya örneğinden hareketle, Buruma-Margalit, Japon garbiyatçıların hepsinin de geleneksel Japon kültürünün maneviyatçı ve kutsal olduğunda; buna karşılık modern Batı uygarlığının sığ, köksüz ve yaratıcı gücü tahrip edici olduğunda karar birliğine vardığını belirtirler.²⁰

Bu kapsamda Japonya’da da garbiyatçılık, Osmanlı garbiyatçılığında olduğu gibi, Batı kavramını maddi olanla özdeşleştirip ona ait kültür unsurlarının tümünü reddederek ötekileştirir. Bu reddiyeinin basın-yayındaki yansıması dekadandan ve dekadanlıktan hitap edilen Servet-i Fünûnculardır.

Bahsedilen kavramlar, Osmanlı anlam dünyası ile ilişkilendirildiğinde dil üzerinden bir ötekilik söylemi, toplumsal bir ötekilik inşa edilmekte ve dilsel şiddet, olması muhtemel bedensel şiddetin de önünü açmaktadır.²¹

¹⁵ Özkazancı ve Ağa, “Judith Butler’ın Nefret Söylemi Eleştirisi”, s. 6.

¹⁶ Judith Butler, *Excitable Speech: A Politics of the Performative*, Routledge Published, London and New York 1997, s. 4.

¹⁷ Paul Ricoeur, *Başkası Olarak Kendisi*, Çev. Hakkı Hünler, Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2010, s. 5.

¹⁸ Terry Eagleton, *İdeoloji*, Çev. Muttalıp Özcan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1996, s. 179-180.

¹⁹ Cenk Reyhan ve Emine Burcu Halaçoğlu, “Basın-Yayınında Medeniyetçilik: II. Abdülhamit Dönemi Garbiyatçı Söylemde Ben-Öteki İlişkisi ve Kimlik İnşası”, *Tarih Yazımı*, 3/2, 2021, s. 162-191.

²⁰ Margalit Buruma, *Garbiyatçılık*, Çev. G. Turan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2022, s. 12.

²¹ Ötekileştirmenin toplumsal yönlerine dair örnek vakalar için bkz. Hakan T. Karateke, H. Erdem Çıpa ve Helga Anetshofer, (Der.), *Osmanlı Toplumunda Ötekileştirme, Düşmanlık ve Nefret (16.-18. Yüzyıllar)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2022.

İncelemede ‘öteki üzerine dilin söylem inşası’ olarak dekadan ve dekadanlık kavramlarının edebi tartışma sınırlarını aşarak kültür ve değer felsefesi üzerinden ötekileştirme aracı olarak kullanılmasının örneklemeleri üzerinde durulmaktadır. Başlangıçta edebi görünen tartışmaya dönemin basın-yayın dünyasında pek çok gazete/mecmua katıldı. *Malumat*, *İrtika*, *Tercüman-ı Hakikat*, *İkdam*, *Tarik*, *Servet*, *Resimli Gazete*, *Musavver Terakki*, *Pul* gibi gazete ve dergilerde dekadan tartışmasına dahil pek çok yayın yer aldı. *Sabah*, *İkdam*, *Tarik* ve *Servet-i Fünûn*, yeni edebiyatçıların (Edebiyat-ı Cedideciler) yazılarına yer verdi; *Malumat* ve *İrtika* ile Ahmet Mithat Efendi’nin yazdığı *Tercüman-ı Hakikat* ise karşıtların görüş belirttiği yayın organları oldu. Bu kapsamda, veri tabanımız dekadan ve dekadanlık söyleminin edebi tartışma sınırlarının çıkarıldığı çok sayıda gazete/mecmua yazılarından konuya dair seçkidir. Zaman dilimimiz 19. yüzyılın ikinci yarısıdır.

Öteki Üzerine Dilin Söylem İnşası: Dekadan ve Dekadanlık

Tanzimat edebiyatında yeni akımlardan etkilenen yazarlar arasındaki yönlemsel ayrılık, değer felsefesi gibi daha derin bir boyuta yöneldi ve Fransız sembolizminden esinlenen yeni edebiyatçılar kendilerini edebiyat tartışmalarının çok dışında, biz karşısında öteki olarak konumlandırıldıkları bir alanda buldular.²² 19. yüzyılın sonlarında Fransa’da natüralistlere karşı bir akım gelişmişti. Bu akım sembolizmdi ve o zamana kadarki geleneklerin, toplumsal ve sanatsal düzenin dışına çıkmayı öngören bir yaklaşımdı. Sembolizm akımını Osmanlı düşün dünyasında benimseyenler, edebiyatı soysuzlaştırdıkları gerekçesiyle dekadanlık tanımlamasına maruz kaldılar. Sembolist, Batı’da hakaret amacıyla kullanılsa da çok tutulmadı, düşkün anlamında dekadan daha çok kabul gördü.²³ Osmanlı’da ise Edebiyat-ı Cedideciler önceleri ‘taklitçi’likle suçlandılar, suçlamalar daha sonra büyüyerek ‘mürted’, ‘dinsiz’ vb. toplumun kolektif zihniyetinde şiddet ve linç boyutuna ulaşabilecek bir nefret söylemine ulaştı, edebi tartışma ortamından ise tamamen uzaklaştı. Fransız sembolistleriyle özdeşleştirilen Edebiyat-ı Cedidecilere bu kavram üzerinden alaycı ve küçümseyici söylemler geliştirildi, Ahmet Rasim “sembolist, yumurtacılar” gibi edebi değeri olmayan yüzeysel ve vulgarize yazılar yazdı.²⁴

²² Servet-i Fünûncular bu alanda yer almak istemezler, tüm ağır yazılar karşısında halen edebiyatlarını anlatma çabaları içindedirler.

²³ Aydoğan, *a.g.t.*, s. 319.

²⁴ Ahmet Rasim, *Şehir Mektupları*’nın pek çoğunda sembolist/sembolizm konusunu genellikle mensuplarının bir tür hastalığa düştüğü ve kendilerini anormal hissederek çareler aradığı bir dert hali olarak görür. Kendisini de tabip olarak tasvir ettiği anlatılarında sembolizm hastalığına

Dekadanlar ile Servet-i Fünûncular arasındaki bağı anlamlandırmaya çalışan eski edebiyatçılara göre Fransa'daki dekadınların da Servet-i Fünûncuların da içinde bulundukları toplumsal ve siyasi ortamdan memnuniyetsizlikleri vardır ve başka ülkelere göç edecek derecede yoğun güçlükler altındadırlar.²⁵ Nitekim Servet-i Fünûnculardan Yeni Zelanda'ya kaçmayı planlayanlar bile olmuştu.²⁶ Söz konusu olan, hayat tarzına müdahaleye değin uzanan bir gerilim ortamının varlığıdır. Dekadan söylemi, edebi dünyada yazarlar arasında taraf olduğunu belirtmesi gerektiği yönündeki eğilim öyle kuvvetli hale gelmişti ki öykünün karakterleriyle okuyucu arasına girip kendi düşüncelerini aktaranlar görüldü. Hüseyin Rahmi Gürpınar gibi romancılar eserlerindeki Fransız özentisi düşkün karakterleri tasvir eden kurgularının ötesine geçip “retorik metalepsis”²⁷ yaparak olumlu/biz ve olumsuz/öteki karakterler aracılığı ile düşüncelerini okurlara ulaştırdılar. Eserlerinde Doğu-Batı arasındaki düşünce ve yaşayış farkını sık sık ele alan Hüseyin Rahmi Gürpınar iki ahlaki kutup olarak değerlendirdiği Doğu-Batı tartışmasında dekadın söylemini kullanan yazarlardandır. *Metres* adlı romanındaki hikâye örüntüsünü Parnas ve onu etkilemek için Fransız özentisi ve anlamını tam olarak bilmediği kelimelerle konuşan Reyhan üzerine kuran Hüseyin Rahmi Gürpınar, kendi düşüncelerine de yer verir.²⁸ *İleri* gazetesindeki “Edebiyatta Milliyet”²⁹ adlı yazısında kendi değerlerini ihmal ettikleri, Fransız dekadın ve sembolistlerin peşinden gittikleri gerekçesiyle bazı yazar ve şairleri

düşünlere tedavi uygular. Ahmet Rasim, *Şehir Mektupları*, Haz. Nuri Akbayar, Oğlak Yayınları, İstanbul 2018, s. 481-483. Eserde, kelime olarak; ‘sembolizm’, 140., 142., 143., 148., 158.; ‘sembolist’, 140., 147., 150.; ‘sembolistler’, 141., 144., 155.; sembolistçe, 140. mektuplarda geçer.

Şehir Mektupları, Ahmet Rasim’in çeşitli gazetelerde yayımlanıp kitaplaştırılan bir yazı dizisidir. Servet gazetesindeki bazı nüshalarıyla ile beraber tamamı 1328-1329’da dört cilt halinde, sadeleştirilmeden, Dersaadet Kader Matbaası’nda basılmıştır. Eser, daha sonra pek çok yayınevi tarafından farklı hacimde yayımlanmıştır. Mesela bkz. *Şehir Mektupları*, Haz. H. Erol Yıldız, Tuna Yayınları, İstanbul 2010. İncelememizde, Servet gazetesinin yanı sıra diğer derlemelere de ulaşılmış; alıntılar, Akbayar’ın hazırladığı eserden yapılmıştır.

²⁵ Aydoğan, ilgili bölümde Servet-i Fünûncuların Yeni Zelanda’ya kaçma planı yaptıklarını, bu imkânı bulamayınca Manisa’da bir çiftliğe çekildiklerini yazar. Aydoğan, *ag.t.*, s. 214.

²⁶ Servet-i Fünûn döneminde istibdat yönetiminden kaçış planı yapan bazı şair ve yazarlar, ütöpik ülke kurma hayali yaşarlar. Tevfik Fikret’in şekillendirdiği ütöpik ülke hayali önceleri Yeni Zelanda, sonradan ise Manisa üzerinden yaşatılır. bkz. Hatem Türk, “Bir Servet-i Fünûn Masalı: Yeni Zelanda Fikri ve Anadolu’ya Avdet”, *Turkish Studies*, 9/3, 2014, s. 1499-1510.

²⁷ Anlatıcının okur ile diegetik anlatımı durdurarak okura kendi fikirlerini aktarması. bkz. Fatima Ertürk, *Metalepsis Tipolojileri ve Türk Edebiyatında Metalepsisin Seyri*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2021, s. 138.

²⁸ Ertürk, *Metalepsis Tipolojileri*, s. 140.

²⁹ Hüseyin Rahmi [Gürpınar], “Edebiyatta Milliyet”, *İleri Gazetesi*, Sayı 712, 1 Ocak 1920, s. 8.

hedef alan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bu öyküsünde Reyhan Fransız özentisi, düşkün bir karakter, Parnas ise birkaç kişi ile gönül ilişkisi yaşayan bir metrestir. Parnas, öyküde kadın şeklindeki dipsiz bir kuyu olarak betimlenir.³⁰

Edebiyatın Batılılaşması ya da ne kadar Batılılaşacağı veya Batılılaşması gerekip gerekmediği konusundaki tartışmalar edebiyatçıları kategorik bir ayırım ve keskin sınırlarla ikiye böldü: Dili koruyanlar/biz ile dili bozanlar/ötekiler. Önceleri edebi tartışmalar olarak başlayan, sonrasında daha da ileri taşınarak bir kimlik bozukluğu suçlamasına kadar götürülen dekadan ve dekadanlık tartışmasında taraflar net olarak belirdi. Servet-i Fünûncular dekadan olarak yaftalanırken, dile sahip çıktıkları iddiasındaki yazarlar tartışmanın muhafazakâr tarafını oluşturdular. Ahmet Mithat Efendi'nin³¹ Batılılaşmada dili bozdukları gerekçesiyle yaptığı eleştirilerine alaycı bir üslup katması üzerine bulduğu dekadan kavramı, açıkça ötekileri, Servet-i Fünûncuları hedef aldı. Servet-i Fünûncular, edebiyatın yeni kelimelerle gelişebileceği görüşündeydi. Niyazi Berkes'in ifadesi ile, basın diline yerleşmeye başlayan yeni kavramları deneyen Şinasi, dinsiz, mühlhit ve mukaddesata el atan kişi ilan edilerek dilde yenileşmenin ilk kurbanı olmuştu.³² Şinasi örneğinde, ölümle sonuçlanmayan bir linç söz konusudur. Şinasi, kendilerine göre yeni edebiyat anlayışı ve yazım tekniği ile suç olan davranışta bulunmuş biridir. Eserlerinde, 'millet meclisi', 'düşünce hürriyeti', 'vatan sevgisi' gibi yeni kavramlar kullanan; şiirinde "milletim nev-i beşerdir, vatanım ru-yi zemin"³³ diyen ve geleneksel yazı yazma kalıplarını çiğneyerek *Şair Evlenmesi* adlı

³⁰ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Metres*, Hilmi Kitabevi, İstanbul 2018, s. 159; kş. Özlem Nemutlu, "Romanla Edebiyat Eleştirisi Yapmak: İffet, Metres ve Cehennemlik Romanları", *Enişes Akademi*, C. 36 (Özel Sayı), 2022, s. 1511-1528.

³¹ Makalemizde, döneme ait yazarların isimlerinin kullanımında araştırma kaynaklarda kullanılan isimler ile orijinal metinlerdeki yazar isimlerinin birbirini tutmamasından oluşan karmaşa (ikilik) nedeniyle günümüz Türkçesi ile kullanımı tercih ettik.

³² Niyazi Berkes, konuyu dil sorunu kapsamında dil çağdaşlaşması sorunu olarak değerlendirir. 'Dil'in, iletişim aracı olduğuna; düşüncenin gelişmesinin, uluslaşmasının, siyasal özgürlük rejiminin kurulabilmesinin çimentosu olduğuna değinen Berkes, devlet ile toplum, din ile dünya, okumuş ile cahil, Doğu geleneğiyle Batı ilerlemeciliği arasında geçiş yollarının açılmasının en önemli aracının 'dil' olduğuna dikkat çeker. Böyle koşullar karşısında kalan toplumlar dilsizleşme, kekemeleşme ya da tümünden iletişim kuramama karmaşası içine düşerler. Osmanlı dil ve düşünce yapısı açısından değerlendirildiğinde, 1850'lerden sonra bu durumun sezilmeye başladığı bir aşamaya gelmesi rastlantı değildir. Dil çağdaşlaşması o zamandan bugüne değin süregelmektedir. Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s. 254. Ayrıntı için bkz. Berkes, *a.g.e.*, s. 253-270.

³³ İfade, Victor Hugo'nun "*Les Burgraves*" adlı piyesinin mukaddimesi sonundaki "Avoir pour patrie le monde et pour nation l'humanité" cümlesinin tercümesidir. Hasan Akay, "Haluk'un Amentüsü'ndeki İnsanlık İdealine Dair", *İlmi Araştırmalar*, S. 9, 2014, s. 24.

oyunu yazan Şinasi'ye karşı devlet ile din otoritelerinin rahatsızlığı bu şiddetin kaynağıdır.³⁴ Nitekim aynı dilsel linç kültürü sonraki yıllarda Tevfik Fikret'i de taciz edecektir. Yukarıdaki şiirin Tevfik Fikret'teki yansıması şöyledir: "Toprak vatanım, nev'-i beşer milletim ... insan insan olur ancak bunu iz'anla, inandım." Ayrıca Fikret'in mizacına, Fransız şiir ve felsefesinden kaynaklanan ve Robert Kolej'deki çevresinden beslenen kanaatlerine ve bilhassa II. Meşrutiyet'ten sonraki fikirlerine de oldukça uygun düşmektedir.³⁵

Aslında, Tanzimat döneminde dilde yenileşme öğretimin yanı sıra basın aracılığıyla gerçekleşmişti. Kendisi de Tanzimat döneminin batılılaşma yanlısı olan Ahmet Mithat Efendi, Servet-i Fünûncuları ölçsüz Batılılaşma ile suçlayarak dekadantik tartışmasını edebiyat dünyasında başlatmıştı. Sözel linç içeren dekadantik kavramı, Ahmet Mithat Efendi tarafından başlatılan ve Batıcı olarak tanımlanan edebiyatçılar için kullanılan alaycı, küçümseyici performatif bir dilin söylemi oldu. Böylece dekadantik, kısa sürede edebiyatta soyut imgeler kullanan ve Fransız edebiyatından etkilenen Servet-i Fünûncular ile bütünleşmiş bir kavram haline geldi. Bu kategorik ayırım, edebiyatta bireysel dünya görüşü ve bunun gerçek hayata yansıtılması şeklinde değil, daha ziyade modernist bakış açısına karşı oluşturulan toplu bir kimlik giydirmesi şeklinde yansıdı. Servet-i Fünûnculara karşı Malumatçıların edebiyattaki bu yeni üsluba karşıtlığı, bir kalem savaşından³⁶ öte bir tür ötekileştirme ve nefret söyleminin ifadesi olarak dile geldi. Servet-i Fünûncuların kullandığı soyut tamlamalar edebi olarak ele alınmaktan öte, dekadantik olarak tanımlanan yazarların bu üslubu hayalcilik gibi küçümseme tavrıyla irdelendi:

*"Gazeteler büsbütün tebdil-i lisan eyler, gazetelerden biri Kâğıthane ve civarının, diğeri Çirpiçayırı, Veli Efendi'nin, öbürü Boğazıcı'nın öteki Şişli'nin velhasıl her biri bir mahalin eğlencesinden vukuatından bahseder. Biz durur muyuz ya! Biz de yazıya yazıya bir türlü bitiremediğimiz dekadantların yeşil rüya, kebudi hülya, pembe ümidini."*³⁷

Dekadantik dil ve üslupta Batılılaşan Servet-i Fünûncuları eleştirmenin ötesine geçerek takındıkları alaycı yaklaşımın ürünü olarak önce gazete sütunlarında kullanıldı, zaman zaman bir hakaret söylemi olarak sosyal hayata da yansıdı.

³⁴ Berkes, *a.g.e.*, s. 263.

³⁵ Akay, "Haluk'un Amentüsü'ndeki", s. 24.

³⁶ Şenol Demir, "Tartışma ve Polemik Kavramlarına Dair", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 3/9, 2014, s. 183-192.

³⁷ İmzasız, *Servet*, Sayı 267, 9 Mart 1899, s. 3.

Eserlerinde soyut kavramlar kullandığı için Edebiyat-ı Cedideciler hakkında dilin kullanımı tartışmalarının dışında, hakaretvari üsluplarla yazılar kaleme alınmaya başlandı. Kültürel bir linç nesnesi olarak Batı özentisi tabir edilen, ötekileştirilen bir kimlik inşa edildi: Dekadan, dekadanlık! Taraflar dekadanlık tartışmasına aynı hararetle dahil olmadılar. Garbiyatçı kültürel özcü biz ve ötekilik üzerinden ötekini temsilen dekadanlıkla suçlananlar daha ziyade edebiyatlarını anlatma çabasına düştüler. Hüseyin Cahit'in tarifiyle Batılı ve yeniliği savunan yeni edebiyatçılar, köksüz ve birdenbire ortaya çıkmış değildir; onlar, Batı'da ölen 'dekadizm'³⁸ de takip etmezler. Edebiyat-ı Cedide ilerleme yeteneği olan Osmanlı toplumunun ürünüdür. Hüseyin Cahit, dekadan olarak hakir görülen grubu savunurken bile bu sıfatı kabullenir:

*"Son üç yılın edebi gelişmesi Edebiyat-ı Cedide (dekadanlık) sayesinde olmuştur. Alay edilen dekadanlık ilerlemenin kendisidir. Dekadanlık olmasaydı bu ilerleme olmazdı."*³⁹

Entelektüel, bilimsel temelden uzak ve tepkisel değerlendirmelerin ürünü olarak dekadan nitelemesi, edebiyat dünyasında yeni edebiyatçılar dışındaki hemen herkes tarafından en masum haliyle bile alaycı bir sıfat olarak kullanıldı. Öyle ki Ahmet Rasim, yazılarında olumsuz, ahlak dışı olarak tanımlamak istediği isimleri dekadan sıfatıyla pekiştirdi. *Şehir Mektupları* yazı dizisinde çapkınlık yapan erkekleri anlatırken bunlara hitaben 'dekadan zamparalar' ifadesini kullandı: Kâğıthane'de kadınların arabalarına mektup atmaya çalışan, fakat arabaya ulaştıramayıp etrafa rezil olan bir erkeği anlatırken "Şimdi kim bilir ne diyecekler? Dekadan zampara!"⁴⁰ ifadesini kullandı.

Dekadan ve dekadanlık tartışmasını başlatsa da konu üzerine çok fazla yazı yazmayan Ahmet Mithat Efendi'nin bu konudaki ilk makalesi, *Sabah Gazetesi*'nde yayımlanan "Dekadanlar" başlıklı yazısıdır. Bu yazıda Servet-i Fünûn temsilcilerine dekadan ismi konulur ve bundan sonra yeni edebiyatçılara hakaret etmek isteyenler de bu tabiri kullanırlar. Paris'te 'türeyen' ve kendilerine verdikleri isim gibi meslekleri de uygunsuz beş on dekadan genç İstanbul'da yeni edebiyatı 'peyda' etmeye başlamışlardır. Dekadanlık, edebiyat tarihi çalışmalarında her ne kadar edebi 'polemik' çerçevesinde ele alınsa da Batı'yı zararlı olarak algılama ve kendisini Batı karşıtlığı üzerinden kavramaya çalışan yazarların ideolojik kimlikleriyle bir tür ötekileştirme hareketine dönüştü. Dile gelen ifadeler

³⁸ Dekadan, dekadanizm gibi kavramların yanı sıra bazı yazılarda dekadizm de kullanılmıştır. bkz. Cenap Şehabettin, *Servet-i Fünûn Dergisi*, sayı 344, 14 Ekim 1897, s. 82-85.

³⁹ Aydoğan, *a.g.t.*, s. 318-320.

⁴⁰ Ahmet Rasim, *Şehir Mektupları*, s. 483.

garbiyatçı kültüralist söylemin kelimelerinde içkindir.⁴¹ Edebi eleştiri yönü, Fransa’da başlayan yeni edebi akımların anlaşılmadığı, kapalılığı tercih ettiği ve anlamsızlığa düştüğü yönündedir:

“Birkaç seneden beri Paris’te beş on genç türediler. Kendilerine dekadani namını verdiler. Vakıa pek münasebetsiz bir nam. Fakat meslekleri daha da münasebetsiz olduğundan namlarındaki münasebetsizliği dahi örtüyor. Bu açık, sade, herkes için anlaşılması kabil olan edebiyatta bir beyza-yı sabiha ile ispat-ı ehliyet edemeyeceklerini gördüklerinden o yoldaki edebiyatı mahvedebilmek zu’umuna düştüler. (...) İşte Paris’in bu dekadani İstanbul’da dahi üdeba-yı cedideyi peyda etmeye sebep olmuştur.”⁴²

Ortaya çıkmak anlamında, Paris’te türeyen dekadani İstanbul’daki karşılığı peyda etmektir. Hüseyin Cahit, *Kavgalarım* adlı kitabında Servet-i Fünûnculara yöneltilen eleştirilerin ‘setm ve tezyif’ (küfür ve hakaret) niteliğinde olduğu görüşündedir:

“Memleketimizde ciddi, sahib ve salim bir edebiyatın mukaddemesini teşkil eden hareket-i edebiyi-i ahireyi ‘dekadani’ ve erbabını ‘dekadani’ nam-ı umumisi altında topluyorlar, bir kelime ile bepsine birden tecavüz etmiş oluyorlardı.”⁴³

Servet-i Fünûnculara yöneltilen bu eleştiriler tecavüz boyutundadır ve farklı bir edebiyat hareketini dekadani, bu hareketin içinde olan kişi ve kişileri dekadani olarak topluca yaftalamaktadır. Ahmet Mithat Efendi, bu yazıya *Tercüman-ı Hakikat* Gazetesi’nde bir cevap verir. “Dekadani Makale-i Mahsusasına Cevap!” başlıklı makalesinde, kendisine karşı yazı yazarlardan sembolizm, dekadaniizm, pozitivizmin tarihçesine ihtiyacının olmadığını, bunu bilmeseydi de Fransızca eserlerden öğreneceğini belirtir. Amacının bilgiçlik taslamak olmadığını, dilin ıslahıyla uğraşanlara bir zemin hazırlamak olduğunu ifade eden Ahmet Mithat Efendi, bir toplumun lisanını düzeltmeye kalkışmanın o kadar kolay olmayacağına dikkati çeker. Biz ve onlar olarak dile gelen ifadesine şöyle devam eder:

“Kabil-i inkâr olmayan hakayıkandır ki ulum ve fününun terakkisi, tekâmülü tenkît sayesinde. Evet, bizde manası henüz müphem olan tenkît ile terakkî eyler. Fakat bu gibi mesail-i mühimme ve mu’zile hakkında yürütülecek tenkîtlar hatta böyleleri kendilerini öyle bir vazife ile mükellef zannetseler bile,

⁴¹ İdeolojiyi bir tür özdeşlik düşüncesi (identity thinking) biçimi olarak kabul eden Adorno, şeyleri kendi sınırlarının dışına süren gizli bir paranoid rasyonalite tarzına bağlar. Bu anlayış ideolojinin karşısına kuram ve hakikati değil, farklı olanı koyar. Eagleton, *İdeoloji*, s. 179.

⁴² Ahmet Mithat, *Sabah*, Sayı 2628, 22 Mart 1897, s. 2-3.

⁴³ Hüseyin Cahit, *Kavgalarım*, Tanin Matbaası, İstanbul 1910, s. 120.

Dekadanlar meselesinde olduğu gibi, garabetten garabete düşmekten kurtulamazlar."⁴⁴

Acaba ifade edilen 'tenkit' edebiyat ya da güzel sanatlar alanında yapılan 'eleştiri' (kritik/critique) midir, yoksa düşünce yapısına tecavüze varan dilsel bir şiddetin ifadesi midir? Nitekim, Ahmet Mithat Efendi'nin *Tarık* gazetesinde yayımlanan "Teslim-i Hakikat" başlıklı yazısı da 'gerçeği teslim etme' yazısı olarak değerlendirilebilir. Ahmet Mithat Efendi, bir buçuk yıl önce dili bozmakla suçladığı Servet-i Fünûnculara dekadandan demekten vazgeçtiğini belirterek şiire getirdikleri yeniliklerle edebiyatta ilerleme kaydedildiğini kabul eder. Bu yazı, aynı zamanda meseleye garbiyatçı bakış açısından ben-öteki ayrımından bakmak yerine edebi yenilik olarak değerlendirildiğinde bunun bir ilerleme olarak kabul edilebileceğini ortaya koyar. Halit Ziya ve Cenap Şahabettin gibi yazarların yazılarını okuyup çok beğendiğini, sürüden bir süre ayrılan ve dekadanlılık vadilerinde dolaşan yazarların sürüden ayrılan koçlar gibi geri döndüğünü, bu şekilde yazmalarına itirazının olmadığını söylediği bu yazısı, bu Servet-i Fünûncular tarafından özür olarak kabul edilir. "Teslim-i Hakikat" başlıklı bu makalede Ahmet Mithat Efendi, bu defa Servet-i Fünûncuların çalışmalarını över:

*"Teslim-i Hakikat, Şemsettin Sami ve Hüseyin Cabit'in yazılarından hemen sonra kaleme alınmış bir yazıdır. Şu iki makalede tırnak takabilecek bir söz, ürkecek bir fikir bulsunlar da göstereyim. Eğer dekadanlılık numunesi bu makalelerde görülen şey ise ilan edilsin ki evvel-be-ervel Ahmet Mithat dekadandır. Yeni nesirlerin bu soydan olanlarını bu kadar güzel bulduğumuzu yürek boşnutluğuyla itiraf ve teslim edeceğimiz gibi yeni nazımların yine böyle dekadanlıktan baid olanlarını dahi imrene imrene, seve seve okuyacağımızı da itiraf eyleriz (...) bugün dekadanlılık sürüden ayrılan koçlar gibi yine sürüye avdet ediyormuş. Dest-i uhuvveti müsarfaat cümlemiz için vazifedir. Muanedet etmeyelim. Hakkı teslim edelim."*⁴⁵

Dekadan olarak nitelenen yeni edebiyatçılara açıkça görülen bu bireysel tavır, kurumsal hale de gelir ve sütunlarını herkese açmasıyla bilinen *Resimli Gazete*, "dekadanca asara sütunlarımızda bir câ-yı kabul ve ihtirâm gösteremeyişek ma'zur addedilmeliyiz" diyerek yeni edebiyatçıların karşısında tarafını belli eder. Bu karşı koyuş, aynı zamanda genç yazarlara yeni edebi akıma katılmamaları yolunda bir baskı olarak da değerlendirilebilir.⁴⁶ Bunun metaforu, sürüden ayrılan koçların yine sürüye katılmalarıdır. Zaten bu durumda, Ahmet Mithat Efendi de dekadanlıktan ayrılanları imrene imrene, seve seve okuyacaktır, 'teslim-i hakikat'ın sınırı budur.

⁴⁴ Ahmet Mithat, *Tercüman-ı Hakikat*, 26 Nisan 1897, s. 540.

⁴⁵ Ahmet Mithat, *Tarık*, Sayı 4639, 3 Aralık 1898, s. 3-4.

⁴⁶ Aydoğan, *a.g.t.*, s. 232.

Dekadan ve Dekadanlık Kavramlarının Basın-Yayında Dile Gelişi

Dekadan kavramını Servet-i Fünûnculara karşı kullanan bir diğer yayın da saray yanlısı *Servet* gazetesidir. Ahmet Rasim, bu gazetede dekadadan olarak tanımladığı yazarlara karşı alaycı bir dil üslupla yazılar yazar. İmzasız olarak yayımladığı “Şehir Mektupları” yazı dizisinde, dekadanlılığı hakaretvari ve laubali ifadelerle tanımlar. Yazıda sukabağı, dekadadan kabağı, topatan kabağı gibi alaycı sözcükler kullanarak Servet-i Fünûncuları küçümser: “*Dekadanlar topatanlardır, Topatanlar dekadanolardandır.*”⁴⁷ *Servet* gazetesinin 284. sayısının 4. sayfasındaki yazı da Servet-i Fünûncuları dekadanalık ithamıyla, ucube sıfatı ile küçümser, dekadadan kelimesini dilsiz bir ucube (sıfat-ı ucube-i ahraz), gülünecek meslek (meslek-i müdhike) olarak tanımlar:

*“Dekadan kelimesi intişar etti edeli nevhisan-ı ehl-i kaleminde fikri bukaelemun-asa renkten reнге girmeye başladı. Edebiyat-ı Cedide müntesipleri bile “dekadanalık” sıfat-ı ucube-i ahraz için akın akın yahut fevç fevç gidip tersi-i malumat etmekte oldukları vasıl-ı zınnab-ı acızanem olmakla şu silke-i cedide-i sülûk etmek bevasih-i zihniyi tırmaladığından bir iki gündür kendimde başka bir hâl, anlaşılmaз bir etvar-ı rü-nümun olmaya başladı. Şu meslek-i müdhike-yi dekadadan duymasın.”*⁴⁸

Ahmet Rasim, 175 numaralı *Şehir Mektubu*’nda dekadadan kelimesi ile bu defa “tekatan” diye alay eder, “dekadanlara ihtar” diyerek onları uyarır: “*Dekadanlara ihtar: Abenk’in İstanbul mektubcusuyla Şehir Mektubcusu size tekatan diyorlar. Tek atmak mani-i terakkidir. Göreyim sizî şunlara karşı çift atın da mars olup kalsınlar*”⁴⁹

Dekadanlık, ilk cümlede bitişik “tekatan” olarak yazılır, sonraki cümlede ise “tek atmak” şeklinde yazılarak ilerlemenin engeli olarak tanımlansa da kelime kullanımı içki içmeyi de çağrıştırır. Nitekim, Ahmet Rasim, ‘tek atmak’ tabirini 178 numaralı mektubunda ‘içki içmek’ anlamında açıkça kullanır:

⁴⁷ Yazı şöyledir: “Vay!... İstanbul’da bir sukabağı keşfedilmiş, Dekadanlar demiş ki: Bu kabak sair bal kabaklarına faikdir. Top atanlar demiş ki: Hayır, değildir. (...) Bereket versin sebze aşınayan-ı dehrden biri yetişmiş. (...) En nihayet demiş ki: Bu hem bal kabağı hem de su kabağı cinsindendir. İsterseniz size nispetle Dekadan Kabağı diyelim, isterseniz kavına bir yoldaş olmak üzere Topatan Kabağı diyelim. (...) Fakat ne çâre! Nazar-ı ırfan-ı intikadde her ikisinin tefriki mümkün değil” bkz. Ahmet Rasim, *Servet*, Sayı 224, 23 Ocak 1899, s. 3. Alıntındaki “size nispetle” vurgusu dikkat çekicidir. Zira, Ahmet Rasim, her türlü kabağı “size nispetle” dekadadan kabağı olarak isimlendirerek dekadanlılığı Servet-i Fünûncularla nitelik olarak eşitlemiş olur. Bir başka örnek için bkz. Ahmet Rasim, *Servet*, Sayı 262, 4 Mart 1899, s. 3.

⁴⁸ Ahmet Rasim, *Servet*, Sayı 284, 26 Mart 1899, s. 4.

⁴⁹ Ahmet Rasim, *Şehir Mektupları*, s. 539-540.

“Bir iki tek atalım, biraz koklaşalım. (...) Sen bardaklara koy... Biz içeriz. İnsafl! Bakkal dükkânında çakılmaz a. Birer tane yuvarlarlar. Meze derken bizimkinin hatırına biraz yukardaki kolluk gelir.”⁵⁰

Ahmet Rasim, yeni edebiyatçılara karşı kimi zaman tavla oyunuyla ilgili, kimi zaman yiyeceklerle ilgili yakıştırmalar ve bunların yaptığı çağrışımlar aracılığıyla kinayeli ve alaycı bir küçümseme, çoğunlukla laubali bir üslupla rahatsızlık verir. Söylemlerinin edebiyatla hiçbir ilgisi kalmamıştır, dil ve üslubu rahatsız edici bir sataşmadır, beklentisi itibarsızlaştırmadır.

1899-1904 yılları arasında, Mehmet Tahir tarafından çıkarılan *İrtika* gazetesi, Servet-i Fünûn’a muhalif bir gazete olarak yayımlanır.⁵¹ Edebiyat dünyasında dilde yeni ifadeleri, yeni tabirleri ve estetik üslubu öne çıkaran Servet-i Fünûnculara sert yazılar yazan Mehmet Celal’e de yer verir. Mehmet Celal, Servet-i Fünûncuların Ahmet Mithat Efendi’nin dekadani ismini takması sayesinde isim kazanıp bilinir olduklarını, aksi halde onları kimsenin tanımayacağını yazar. Mehmet Celal, *İrtika* gazetesinde 22 Aralık 1899-22 Haziran 1900 tarihleri arasında 27 sayılı, “Tedkikak-ı Edebiye” adlı bir yazı dizisi hazırlar.⁵² *İrtika* gazetesinin 39 numaralı sayısında dekadani *Sabah* gazetesinden öğrendiklerini belirten yazar,

“Dekadanlar diye bir büyük edibimiz, bir büyük hekimimiz tarafından kendilerine ehemmiyet verildiğinden dolayı mevcudiyetlerine i’timad eden bu genç efendilerin yazdıklarının altında tubaf tubaf imzalar da görülmeye başladı. Hatta bu yazılar öyle bir surette yazıldı ki müşriüleyh tarafından dekadaniye uzatılan dilin hem reddolunamayacağı, hem de öpülemeyeceği i’lan edildi.”⁵³

Diye başlayan yazısını bir linç yazı dizisi haline getirerek Edebiyat-ı Cedide başlıklı şiirinde dilde bozulmanın sebebini edebiyatçıların hep dekadani olmasına bağlar. Dekadani kavramı giderek kendisinden olmayana ötekileştirip dil üzerinden

⁵⁰ Ahmet Rasim, *a.g.e.*, s. 546-547.

⁵¹ Türk edebiyat tarihinde *İrtika* ismiyle farklı dönemlerde Doktor Memduh tarafından çıkarılan üç ayrı gazete bulunmaktadır. Ömrü 23 sayı olarak ilk *İrtika* Gazetesi 8 Nisan 1897-16 Eylül 1897 tarihlerinde yayımlanmıştır. Devamı olan ikinci *İrtika*’yı ise 10 Şubat 1898-5 Aralık 1898 tarihleri arasında yine Doktor Memduh çıkarmıştır. Servet-i Fünûnculara muhalifliğiyle bilinen üçüncü *İrtika* Gazetesi ise daha uzun ömürlüdür, Bu gazete 1899-1904 yılları arasında 251 sayı olarak yayımlanmıştır. İsmail Alper Kumsar, “Servet-i Fünûn’a Muhalif Bir Süreli Yayın: *İrtika*”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 38, 2015, s. 179-200.

⁵² Mehmet Celal’in, “Tedkik-i Edebiye yazı dizisinin tamamı için bkz. Sezen Engin, *İrtika Dergisinin İlk Yüz Sayısının İncelenmesi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 1998.

⁵³ Mehmet Celal, *İrtika*, Sayı 39, 22 Aralık 1899, s. 155.

bir linç kampanyasına dönüşmeye, önyargılara dayalı bir nefret söylemi oluşturmaya başlar

Mehmet Celal, Hüseyin Cahit'e de hakarete varan aşağılayıcı yakıştırmalar kaleme alır. *Malumat* gazetesinde “Hayat Matbuat Sahibine Cevab” başlıklı yazısında, “*Dekadan, yavrum, mini mini dekadancık, bisküvi çocuğu*” diye hitap ettiği dekadanolara yönelik olarak küçümseyici bir dil kullanır. Hüseyin Cahit ise yazılarında Mehmet Celal'i cahillikle, eleştiri yapmayı bilmemekle, Fransızca'dan ve Batı edebiyatından habersiz olmakla suçlar, Mehmet Celal'in yazdıklarını “yek-tarz ve yek-meâl” olmakla eleştirir. Tartışmaya edebi tarafından katılmakta ısrarlı olan Hüseyin Cahit, Mehmet Celal'in yazdıklarında mantık ve dil yanlışları olduğunu ve *İrtika*'daki “Tedkikât-ı Edebiye” yazı dizisinin edebiyat dünyasına yakışmayan tutumlarla yenilikçi edebiyata sataşma vasfında olduğunu, karalama ve sınırı aşmaktan ibaret bulunduğunu ileri sürer.⁵⁴ Bu iki yazar arasındaki atışmada Mehmet Celal'in, içeriği tam olarak belirlenmeyen muğlak bir kavram üzerinden küçümseme üslubu, Hüseyin Cahit'in ise tartışmayı edebiyat sınırlarına çekme çabası göze çarpar. Mehmet Celal,

“Onlar böyleyse, kendi maneviyatımızdan ve ulûm-ı diniyemizden bihaber oluşlarındandır. Ama abbbh şu seslenişteki kabalık, abbbh! Aman yâ Rabb. Ulûm-ı diniyeyi okumadan, felasife İslamiye'nin bir tek eserini bile gözden geçirmeden, hayatın bir hiç olduğuna kat'iyetle kanaat eden böyle cabil kullarına bahş-ı hidayet buyur. Yoksa 'yerimi lâ-yenfa'da (Kıyamet günü) balleri yamandır! Orada ne dekadani isterler ne Fakavan!.”⁵⁵

Diyerek, yeni edebiyatçıları kendi maneviyatından ve İslam ilim ve felsefesinden habersiz olmakla itham eder ve tartışmayı başka mecralara, sürükler. Bu ithamın toplumun kolektif zihniyetindeki toplumsal karşılığı düşünüldüğünde dekadanoların dilsel şiddetten fiziksel şiddete uğrama olasılığının yolu açıldığı düşünülebilir.

⁵⁴ Filiz, <https://www.cgetelgraf.com/turk-edebiyatinin-karanlik-33-yili-13> (Erişim Tarihi: 03.07.2024). Filiz, dekadani tartışmasını en etraflica ele alan yazarlardandır. Ege Telgraf Gazetesi'nde “Türk Edebiyatı'nın Karanlık 33 Yılı” isimli yazı dizisinin 5 bölümünü dekadani tartışması oluşturur. Dekadaniyle ilgili yazılar 31.08.2020-20.09.2020 tarihleri arasında yayımlanmıştır. Yazar, beş serilik bu yazı dizisinde dekadani tartışmasını dilde sadeleşme tartışmaları çerçevesinde ele alarak konuyla ilgili neredeyse bütün yazılara kronolojik olarak yer verir, farklı gazete ve mecmualardaki karşı görüşleri bir araya getirerek konu ile ilgili önemli bir kaynak sunar. Bu kaynağa erişim internet üzerinden sağlandı ve sayfa numarası bulunmadığı için atıflar ilgili yazı dizisinin bölümü üzerinden yapılacaktır.

⁵⁵ Mehmet Celal, “Tedkik-i Edebiye”, *İrtika*, Sayı 46, 9 Şubat 1900, s. 184-186.

Mehmet Celal'in, *İrtika* gazetesindeki "Tedkikât-ı Edebiye" yazısı dizisi, 22 Aralık 1899'da başlayıp, 22 Haziran 1900'e kadar 27 sayı devam eder. Dekadanlar tartışmasının önemli cephelerinden birini oluşturan bu makalelerde; Mehmet Celal, Hüseyin Cahit'le beraber Tevfik Fikret, Mehmet Rauf gibi diğer Servet-i Fünûncuları da hedef alır. Mehmet Celal, Servet-i Fünûn edebiyatını, sıfatlar ve kafiyeler açısından da eleştirir. Kulağa hoş gelsin diye kafiye kullanılması anlayışının karşısında olduğunu bildirerek yenilikçilerin, gereksiz yerlerde "uh, ve, ne, ne de, ve yine..." gibi bağlaçlar kullandıkları üzerinden de saldırır.⁵⁶

Hüseyin Cahit ise Mehmet Celal'e cevaplarında aynı üslubu kullanmaz ve Servet-i Fünûn anlayışını anlatmakla yetinir, Mehmet Celal'in yaklaşımının aksine Hüseyin Cahit dekadantlık ile ilerleme arasında özdeşlik kurar:

*"Genç Osmanlı aydınları yalnız bir edebiyat okulu takip edebilir: Avrupa'nın bilim ve fen ilerlemeleri ile zihinlerini aydınlattıktan, edebiyatını gördükten, anladıktan sonra bizde de ciddi, samimi bir edebiyat kurmak ve bu yolda zaten başlamış olan edebiyatımızı devam ettirmek. Şimdi, 'Üç sene zarfındaki edebi ilerlemelerimiz 'dekadanlık' sayesinde mi ortaya çıkmıştır?' sorusuna açıktan açığa 'Evet', cevabını veriyor. Çünkü 'dekadanlık' diye o vakit alay edilmek istenilen şey işte bu edebi ilerlemeler idi. Edebiyatımızda görülmeye başlayan ilerlemenin adına 'dekadanlık' denilmiştir. 'Dekadanlık ortaya çıkmıyorsa bu ilerleme ortaya çıkmayacak mıydı?' tarzındaki ikinci soruya yine doğrudan doğruya: 'Hayır', deriz. Çünkü 'ilerleme' ile 'dekadanlık' bu bahiste eş anlamlıdır."*⁵⁷

Dekadan tartışmasına iki tarafın eşit derecede ilgisinin bulunmaması dikkat çekicidir. Nitekim yeni edebiyatçılara dekadant söylemi üzerinden yapılan saldırılar aynı ölçüde karşılık görmedi, konunun muhatapları edebiyatlarını anlatmanın dışında gündeme aynı heyecanla katılmadılar. Servet-i Fünûncu, yeni edebiyatçı veya Edebiyat-ı Cedide olarak adlandırılan ve Fransız sembolizmden etkilendikleri, yeni soyut kavramlar kullandıkları için dekadantlıkla suçlanan tarafın yazarları tartışmalara zaman zaman katıldılar. Dilde yenilikçi, fikirde modernite yanlısı bu yazarlar, daha ziyade edebiyattaki üsluplarını anlatmaya çalıştılar.

⁵⁶ Mehmet Celal, Servet-i Fünûncuları "ve" bağlacını kullanmasına gönderme yaparak içinde onlarca "ve" geçen "bir yazı kaleme alır:

⁵⁷ *Bu bir sone, ve güzel bir şiir eder teşkil
Ve vezni, kafiye her zaman eder tebdil
Ve bu eser dahi Pol Terlen'in olursa inan Cihanda var mı misâli
Ve vardır değeri Ve der misin acaba kim yazan bu hoş eseri Ve oh!..
Bir Dekadandır!.. Ve oh!..
Bir Dekadan."* bkz. Mehmet Celal, *İrtika Gazetesi*, Sayı 44, 26 Ocak 1900, s. 176.

⁵⁷ Hüseyin Cahit, *Kavgalarım*, s. 140-152.

Aslında sorunun derinliklerinde garbiyatçı söylemdeki medeniyet vurgulu biz/Müslüman ile öteki/Hristiyan kutuplaşması yatıyordu. Fransız etkisinde kullanılan kavramlara, sembollere ve bağlaçlara vb. karşı geliştirilen tepki, taklitçiliğe yapılan vurgu bu bakışın yansımasıydı. Dekadanlıkla suçlanan yazarların başında Cenap Şehabettin, Halit Ziya ve Hüseyin Cahit geliyordu.

Cenap Şehabettin, Ahmet Mithat Efendi'nin Servet-i Fünûnculara ağır eleştirilerine “Yeni Elfaz”, “Yeni Tabirat”, “Sembolizm Nedir” ve “Dekadizm Nedir?” başlıklı yazılarında cevap verir. Cenap Şehabettin'in üslubu saldırı veya savunma şeklinde değil, Servet-i Fünûn edebiyatının ve şiirinin ne olduğunu anlatma odağındadır.⁵⁸ “Dekadizm Nedir?” başlıklı yazısında Cenap Şehabettin, dekadancıları ciddi ve ciddi olmayan olarak ikiye ayırır, ciddi ve gerçek dekadancıların anlaşılamadığını, yeni sözcükler yaratarak bunları eserlerinde kullananların haksız yere eleştirildiğini yazar. Cenap Şehabettin yazısında dekadancılık olarak tanımlanan yazım türünün sevimli yönleri bile olduğunu, bunun da samimiyetinden kaynaklandığını belirtir. Yazıda, sembolizmin temsilcilerinden Charles Baudelaire, ilk dekadancı örneği olarak verilerek o dönemde dekadancılık kelimesinin bir sıfat olarak kullanılmadığı, Baudelaire'in özel bir ekole sahip olduğu, bu yeni edebi türe bir isim vermek gerektiği, zıt düşünceye sahip olanların böylece dekadancılık ismini uygun gördükleri ifade edilir. Cenap Şehabettin'e göre, bu isim, münasebetsiz olmaktan ziyade haksız bir kullanımdı. Bu edebiyat türü bir geriye gidiş değildir, çünkü kimseyi taklit etmeksizin bir üslup sahibi olmak mümkün değildir. İnsan çok eski bir yazarın üslubunu taklit ederek yeni bir edebiyat ortaya koyabilir.

“Görülüyor ki bu meslek-i edebi öyle şayeste-i nefrin ve istikrah bir şey değil; hatta sevimli cibetleri bile var: Ezgümle samimiyet... Eğerci dekadizm mesleği asr-ı hazırda teessüs etti; fakat asar-ı salîfedeki şuaranın bir kısmı mutlaka bazı asarında herkesin anlayamayacağı hayat-ı hususiyeyi teşrih etmiş, mutlaka ömründe birkaç kere dekadancılık olmuştur.”⁵⁹

Hüseyin Cahit, dekadancı tartışmasında en çok eleştirilen bir bölümünde Araplara ait bilimin yerini artık Batı biliminin aldığını ifade etmesi üzerine, tipik garbiyatçı bakışla, İslam karşıtlığı ile de suçlanır, dilsel şiddete varan ağır eleştirilere maruz kalır. Hüseyin Cahit'e, Ahmet Mithat Efendi ve Mustafa Sabri Efendi ağır suçlamalar yöneltirler. Hüseyin Cahit, *Tarîk* gazetesindeki, Ahmet

⁵⁸ “Türk Edebiyatının Karanlık 33 Yılı” başlıklı bir seri yazı yazar Hayrettin Filiz de Cenap Şehabettin'in cevabını ‘sinir bozucu derecede’ sakın bulur. Filiz, <https://www.egretelgraf.com/turk-edebiyatinin-karanlik-33-yili-13> (Erişim Tarihi: 03.07.2024).

⁵⁹ Cenap Şahabettin, *Servet-i Fünûn*, Sayı 344, 14 Ekim 1897, s. 85.

Mithat Efendi'ye “eski dekadın” dediği yazısında hem kendilerini küçümseyip ağır hakaret eden, hem de yazılarını izinsiz kullanan *Malumat*, *İrtika* gibi yayınlardan rahatsızdır. *İrtika* gazetesi Hüseyin Cahit'in yazılarının rızası olmadan kullanılmasına imzasız bir yazı ile cevap verir. Bu yazıya göre, ‘sirkat’ ile ‘nakl-i asar’ (eseri çalmak ile çevirmek) arasında fark bulunduğu, kendilerinin “nakl-i asar” yaptıkları, hatta bir mülkiyet-i edebiye kanunu olmadığından dolayı bu durumun suç sayılamayacağı belirtilir.⁶⁰ Hüseyin Cahit'in yazılarını İslam kültürüne aykırı olarak değerlendiren Mustafa Sabri, *Malumat* gazetesinde “Cüretli Bir Dekadan” başlığıyla bir yazı kaleme alır. Garbiyatçı bir söylemle, Batıcılara ağır eleştirileri “Dini Müceddidler” ismiyle kitaplaştırılmış olan Mustafa Sabri Efendi, *Malumat* taki yazısında Hüseyin Cahit'in Batı'nın bilimini Arap biliminden üstün tutmasını kabul edemeyerek Araplara saygı ve bağlılığın Osmanlılık gibi çıkar bağlılığı değil, İslamlık gereği ve din borcu olduğu görüşünü belirtir.⁶¹ Konu yine garbiyatçı söylemin temel referans diline, biz/Osmanlı/İslam, öteki/Avrupa/Hristiyan medeniyetlerinin birbirlerine karşı üstünlük tartışmalarına gelir.

Tevfik Fikret ise nispeten sert yazılar yazarak kendilerine yöneltlen dekadın suçlamalarına cevap verir. Ahmet Mithat Efendi'yi cehaletin timsali olarak tasvir eden Tevfik Fikret, “Timsal-i Cehalet” isimli manzumesinde kendilerini dekadanlıkla suçlayan Ahmet Mithat Efendi'nin insanlığına binlerce kanıt gerektiğini belirtir:

“İnsanlığı muhtaç idi sayan-ı tefekkür, binlerce kevaba;
Atmıştı bu manzar beni hem reng-i teneffür bir harf-i şiyaba.”

Tevfik Fikret, Edebiyat-ı Cedide mensuplarını ilk defa ‘dekadanlık’la suçlayan Ahmet Mithat Efendi'yi hedef almaktadır. Tevfik Fikret, Ahmet Mithat Efendi'nin ‘dil’ine dair, etrafındakileri titreten nutkunun soğuk zehri tattırdığına, hitabetinin cüret ve kibir dolu olduğuna vurgu yapar:⁶²

“Titreldi civarındaki, pişindeki eşya
Nutkundan uçan zehr-i büriüdetle; o bala
Pür-cür’et ü nahvet
Eylendi hitabet”

⁶⁰ Kumsar, “Servet-i Fünûn’a Muhalif”, s. 185.

⁶¹ Mustafa Sabri Efendi, Mustafa Sabri Efendi, “Cüretli Bir Dekadan”, *Malumat*, 15 Aralık 1898, Krş., Berkes, a.g.e., s. 383-384.

⁶² Tevfik Fikret, *Bütün Eserleri: Eleştirel Basım*, Haz. Nazım Hikmet Polat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2021, s. 515.

Tevfik Fikret, *Tarik* sütunlarında 21 Kasım 1898-6 Şubat 1899 tarihleri arasında yayımlanan yazılarında dönemin edebiyat ortamını değerlendirirken, dekadani tartışmalarına da değinir. Gazete'nin 5 Aralık 1898 tarihli, 4641 numaralı sayısında "Hafta-i Edebi 3" başlıklı yazısında, Ahmet Mithat Efendi'nin uzattığı eli sıkmakta tereddütü olmadığına ama öpmeye de niyetinin olmadığı mealinde bir yazı yazar:

*"Fikr-i hakimince dekadani babsi esasen ehemmiyet götürür bir şey değildi; yalnız sinire dokunuyordu. Ehemmiyet götürmezdi; çünkü dekadani sıfatının izafe edilmek istenildiği erbab-ı kalem suri, manevi hiçbir halleriyle böyle bir hakarete ispat-ı liyakat etmiyorlardı. Onlar mukaddes bildikleri namus-ı kalemi sebatkârane muhafaza etmeye, âli tanıdıkları vicdan-ı sanatı meftunane, meshurane, olanca kudret ve gayretleriyle perverde eylemeye çalışarak ortaya az çok eser koyuyorlardı."*⁶³

Tevfik Fikret'e göre, Ahmet Mithat Efendi'nin bu defaki "Teslim-i Hakikatleri", dekadani unvanlı makalelerini ciddi bir değerlendirme ile incelemiş olanlar tarafından dikkate değer görülmelidir. Tevfik Fikret, hakikati düşündüğü gibi söylemeye cesaret edebilseydi şöyle diyeceğini ifade eder:

*"Dekadani makalesi asar-ı cedide-i edebiyeden bir şey anlamayan bir refik-i vecihi, bir köbne vapur arkadaşını mahzûz etmek için ulu orta söylenivermiş bir fıkra, bir latife olduğu gibi, Teslim-i Hakikat bendi de, Adam, o öyle bir şaka idi, geçti gitti, şimdi biz işimize bakalım, ver elini arkadaş nev'inden bir hatır-nevaşlıktır. Efendi Hazretleri emin olmalıydılar ki 'dekadani meselesinin ortaya çıkması terakkimizi hızlandırmadı, yavaşlandırdı' ise bunun vebali o meseleyi ortaya çıkaranlara, o şakayı edenlere aittir. Ve ben zannetmem ki -o şakanın bütün acılıklarını tadanlar, yani şu zavallı bigünab dekadani içinde- bugün kendilerinin tenezzülen itale buyurdıkları dest-i iltifatı itecek kadar adab-ı ihtiramdan bihaber bir şahıs mevcut olsun. Fakat ummam ki -yine bunların arasında- o ele buse-i kabul vaz'edecek kimse de bulunsun."*⁶⁴

Tevfik Fikret, dekadani bahsinin aslında önemli bir konu olmadığını, fakat sinire dokunduğunu belirttiği bu yazısında, suçlanan yazarların hiçbir halleriyle böyle bir hakareti hak etmediklerini, vicdana tutunarak, mukaddes bildikleri kalem namusunu korumaya çalıştıklarını yazar. Tevfik Fikret'e göre, 'Efendi Hazretleri' diye hitap ettiği Ahmet Mithat Efendi'nin "Teslim-i Hakikat" yazısı, daha önceki yazdıklarını şaka olarak geçiştirerek bir gönül almadır;⁶⁵ nitekim,

⁶³ Tevfik Fikret, "Hafta-i Edebi 3", *Tarik*, 5 Aralık 1898.

⁶⁴ Hayrettin Filiz, "Türk Edebiyatının Karanlık 33 Yılı-13/Dekadani Tartışması-4", *Ege Telgraf Gazetesi*, 21.09.2020.

⁶⁵ Dekadani tartışması, söylemi ilk kullanan Ahmet Mithat Efendi'nin, Servet-i Fünûncuların edebiyata katkıda bulunduğunu belirttiği "Teslim-i Hakikat" yazısıyla son bulsa da, bu yazının

dekadan meselesinin ortaya çıkması ilerlemeyi hızlandırmayıp, yavaşlatmıştır ve bunun vebali meseleyi ortaya çıkaranlara aittir. Tevfik Fikret'in bu yazısından, Ahmet Mithat Efendi'nin gönül alma içerikli "Teslim-i Hakikat" yazısından ikna olmadığı, şaka olarak geçiştirdiği daha önceki hakaretlerinin telafisi olmayacağı görüşünü taşıdığı anlaşılmaktadır.⁶⁶

Bu dergi ve gazetelerde edebi tartışmaların dışına çıkılarak dekadanlık utanılacak bir vasıf, alay edilecek bir durum, hatta dinden çıkmak, mürtedlik (İslam dininden dönen) olarak tanımlanmış, yeni edebiyatçılara en ağır hakaretler edilmiş, dilsel şiddet uygulanmıştır. Bu nitelemenin toplumsal bilinçteki karşılığı ne olabilirdi? Yeni edebiyatçıların dinden döndüklerini bile söyleyecek kadar ileri gidenler, durumun edebiyatta bir akımla hiçbir ilgisinin kalmadığını gözetmeksizin linç diliyle, nefret söylemi inşa ederek, dinden dönmeye dekadanlığı özdeşleştirdiler. Bu özdeşleştirmenin toplumsal bir karşılığı vardır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, Selim Deringil, "ihtida ve/veya irtidat"ın 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda özellikle tehlikeli görüldüğüne dikkat çeker.⁶⁷ Deringil'in vurgusu ile, milli kimliğin fiili ya da potansiyel olarak kaybedilmesi halinde doğacak sonuçlara ve yarattığı korkuyla ilişkili olarak 'mürted' korkusu ve nefreti, potansiyel milli kimlik yitimi ya da ulusal grubun ya da etnisitenin bir üyesinin kaybedilmesi sürecini anlamakta önemlidir.⁶⁸ Bu bağlamda, Ahmet Rasim, Hacı Reşit'i yazarken "*Bizim zavallı Hacı Reşid'in bu kerre dininden dönerek kendi arzusuyla dekadan olduğu öğrenilmiştir*"⁶⁹ ifadesi nasıl değerlendirilmelidir? Yazılarında Hacı Reşit mahlasını kullanan Şerif Ahmet Reşit Paşa'nın, dönemin ünlü yazar ve şairlerinin uğrak yeri olan bir kıraathanesi vardı. Şerif Ahmet Reşit Paşa, Ahmet Rasim'i bu yazıdan dolayı kıraathanesine

aslında özür niteliği taşımadığı yolunda üzerinde tartışılmıştır. Zaten, gönül almak için yapılan iltifatlar da 'tenezzül' edilerek yapılmıştır.

⁶⁶ Tevfik Fikret, 1901 yılında Ali Ekrem Bolayır'ın bir makalesi üzerine çıkan tartışmalar sonrasında Servet-i Fünûn çevresinden kopacaktır: "Yazılan şeylerin hepsinde yüzünüze mağmum bir nazar-ı şikâyetle gülümseyen bir müteverrim bitablığı var. Derin bir sükûn içinde medit bir inilti... İşte okunan eserler ekseriyetle ruhunuzda bu aksi bırakıyor. Dikkat ediniz, bu daima mevzuların hüzn-engiz oluşundan ileri gelmiyor; yazışımızda bir şey var ki, yazdığımız en şuh ve şatır mevzularda bile mahiyet-i hazinesiyle sanki ağlıyor... Sakin takatsız bir ağlayış. (...) hepsinde aynı rehavet, aynı fütur, aynı a'raz-ı mazhariye, aynı maraz, hepsinde o. Hepsinde o takatsızlık, o cansızlık! Hepsı göğsünü sıkarak, alınının hummalı düşünceleri, kalbinin sekteli darabanı ile, vaktinden evvel ihtiyarlaşmış vücudunu zorla sürükleyerek, meydan-ı intişare öyle mecruh ve muztarib, sanki bir hastahaneden gelir gibi çıkıyor." Tevfik Fikret, *Dil ve Edebiyat Yazıları*, Haz. Prof. Dr. İsmail Parlatur, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 159.

⁶⁷ Deringil, *19. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde İhtida ve İrtidat*, İletişim Yayınları, İstanbul 2021, s. 23.

⁶⁸ Deringil, *a.g.e.*, s. 23.

⁶⁹ Aydoğan, *a.g.t.*, s. 372.

almayacağını söylese de Ahmet Rasim mekâna gider. Hacı Reşit, ilk çayı Ahmet Rasim'e vermez ve bunu şöyle açıklar: “*Bizim memlekette münaфіklardan sıftab edilmez.*”⁷⁰ Ahmet Rasim ise mürtedlerin elinden çay içilmeyeceğini söyleyip konu dine hakarete kadar uzayınca Hacı Reşit Ahmet Rasim'in yakasına sarılarak “*ben ne mürtedim, ne dekadanim. Halis Müslüman Hacı Reşit'im. Seninle davam var. Sen benim dinime dokundur.*”⁷¹ der. Bu durum, dilsel şiddetin toplumsal karşılığına dair bir örnektir. Cümlede, biçimce olumlu anlamca olumsuz cümlelerde kullanılan ‘ne’ ‘ne de’ bağlacı ile (ne mürted ne de dekadani) iki kelime birbirleri ile ilişkili olarak geçer; bunların kavram karşısı ise ‘Müslüman’lıktır. Basın-yayındaki nefret söylemi toplumsal ilişkilerde de ötekileştirme ve şiddet eylemine değin kendini gösterir.

Yeni edebiyatçılarla adeta İslam/Doğu medeniyetini tehdit eden bir düşman olarak belirlenen Batı yerine koyarak tepkiler veren eski edebiyatçılar, yayınlarında dekadaniğin yaygınlaştığını duyururlar. Bu duyuru aslında bir linç kampanyasıdır. Olumsuz eylemin ‘kim’ olduğu sorusunun cevabında, örneğimizde, ‘Çaycı Reşit’ hedef gösterilmiş olunur. Aslında sorun dekadani ve dekadaniye eleştirisinde dile gelen sözel bir linç kampanyası, nefret söylemi idi. Özellikle de söz söylemenin yapmak olması kapsamında, kullanılan dil aracılığı ile toplumla kurulan diyalog dikkate alındığında ötekileştirmenin şiddet boyutu ortaya çıkar. Söz konusu olan, söylenenin, yarattığı etki aracılığı ile, şiddetin bedensel boyutuna yapılan çağrıdır.

Tercüman-ı Hakikat gazetesinin “Direkler Arası Aks-i Sadâsı” başlıklı bölümünde edebiyat dünyasında dekadaniyaların kol gezdiğini ve artık dekadani olmayan kimsenin kalmadığı ima edilir:

*“Hacı Reşid-i bi-neva dekadaniyalar giremez memnurdur lıhasını ta’lik eyledikten sonra çayhanesinde sinek avlamağa başladığından ‘Kim etti bu kârı sana teklif’ nidâlarıyla mu’ateb-i yaran ve çay ab-darinin medhiyyelerini dinletmek için kimseyi bulamadığından hayran hayran lihye cünban olarak: Na-punte bir tabel-kâr kimdir diye sorarsan, Çaycı Reşit imiş vâh Çaycı Reşit imiş ab.”*⁷²

Dekadani kelimesinin anlamının Fransızca kaynaklı ve oradaki bir edebiyat akımının temsilcilerini tarif ettiği bilinmesine rağmen kelimeyi gerçek manasından saptırıcı, alaycı ve küçümseyici yorumlar yapılmaya devam edilir. Buna bir örnek olarak *Sabah* gazetesinin 3297. sayısındaki “Dekadani Lafzının İstikakı” başlıklı

⁷⁰ Ahmet Rasim, *Şehir Mektupları*, s. 165.; Aydoğan, *a.g.t.*, s. 393.

⁷¹ Aydoğan, *a.g.t.*, s. 373.

⁷² Müstear, *Tercüman-ı Hakikat*, Sayı: 6382, 20 Kanun-i Sâni 1314/1 Şubat 1899, s. 3.; Aydoğan, *Servet-i Fünûn Döneminde Edebiyat*, s. 337-338.

yazı gösterilebilir. Yazıda, kelime ikiye ayrılarak “dekad” bölümünün Fransızca on anlamına geldiği, “an”ın ise eşek demek olduğu, ikisi birleştirilince on günlük eşek manasının çıktığı sonucuna varılır:

“Litre'nin kavlince dekadın on günlük eşek demek oluyor. Amma siz diyeceksiniz ki: On günlük eşek olmaz. Ona sığa derler, doğru. Lakin sığa da büyüye büyüye nihayet eşek olmaz mı? Cevabını verdikten sonra şu iki Fransız lugat kitabının dekadın bakındaki tervibini nasıl bulduğunuzu su'al ederim. Pek vecih mi?”⁷³

Yeni edebiyatçıları ötekileştiren linç dili 1899-1901 arasındaki yayınlarda sayısız defa kullanılır ve bilinçli bir nefret söylemi inşa edilir. Fikâhi takma isimli bu yazıya *Servet-i Fünûn* dergisinden cevap vererek gazetelerin halkın ahlak ve adabını koruma görevinin bulunduğunu ve edep dışı yazılar yazarların ciddiye alınmayacaklarını vurgulayan imzasız bir yazı yayımlanır. Yazıda dekadanlıkla suçlanan taraf duruma itidalli bir yaklaşım sergiler. Ardından Hüseyin Cahit imzasıyla bir yazı yayımlanır. Edebiyatta polemikler üzerinde çalışanlar bu tür yayınları genellikle mizahi yazılar olarak değerlendirirler.

Ziya Gökalp, ‘fantezist’ olarak tanımladığı dekadın tabir edilen yenilikçi yazarların elinden çıkan yazıları hasta edebiyat olarak niteler, O’na göre, *“Avrupa’nın klasik edebiyatı normal bir edebiyattır. Dekadınların, fantezistlerin vücudunda getirdikleri eserler ise hasta bir edebiyattır.”*⁷⁴ Ziya Gökalp, bilim ve bilimsel yöntemi biz ve öteki kapsamında değerlendirerek, Avrupa’dan müspet ilimlerin sonuçlarının bile alınmaması; buna karşılık, sadece ilmi yöntemlerin hatta bilim ve tekniğin ürünlerin değil bizzat kendilerinin alınması gerektiğini ileri sürer. Amaç, musiki örneğinde ele alındığında, Avrupa müzik bilimine göre milli kültürden beslenen milli ve Avrupai bir musiki inşasıdır. Aynı yaklaşım edebiyat alanında da geçerlidir. Çağdaş İslam Türklüğü sınırlarında yeni hayatı milli hayat olarak gören Ziya Gökalp, edebiyatta eskiliği de bu tasarımına dayandırır.

“Şu ifadeler de gösteriyor ki biz Avrupa'dan hatta müsbet ilimlerin oralarındaki neticelerini bile almayacağız. İlmi bakikatleri kendimizde bulmak üzere yalnız

⁷³ Fikâhi, *Sabah*, Sayı 3297, 26 Ocak 1899, s. 3. (Bu ismi kullananın Mehmed Halid olduğu, *Sabah Gazetesi'nin* 3307. sayısında belirtilmiştir. bkz. Gökçek, *a.g.m.* s. 357.). Yeni edebiyatçılara eşek ve sığa metaforuna Ahmet Rasim de Şehir Mektupları’nda defalarca katılır. 39 numaralı Şehir Mektubu’nda yeni edebiyatçı iki yazarın “uzun kulaklı yavru”ya benzediğini, konunun “eşek davası” olarak anımsandığını belirtir; 28 numaralı Şehir Mektubu’nda “Keyfe keyif verir şu kahvenin kaynaması, eşiği çileden çıkarır sıpanın oynaması” diye bir beyit yazar. Ahmet Rasim, *Şehir Mektupları*, 94.

⁷⁴ Ziya Gökalp, *Makalelerim IX, Yeni Gün-Yeni Türkiye-Cumhuriyet Gazetelerindeki Yazılar*, Hazırlayan: Şevket Beysanoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1980, s. 42.

ilimlerini usullerini alacağız, batta, tekniklerin fenlerin de mahsullerini değil kendilerini alacağız. Mesela, Avrupalı musikîşinasların bestelerini değil, halkımız arasında terennüm edilen melodileri armonize edecek usulleri alacağız. Demek ki gayemiz, Avrupa musiki fennine göre, milli melodilerimizden hem milli/hem de Avrupalı bir musiki ibda etmektir. Edebiyatta da Avrupa klasiklerini lisanımıza tercüme ederek, bedii terbiyemizi yükseltmemiz lazımdır.”⁷⁵

Osmanlı milletin in yaşı bir toplum olduğu için bu hasta edebiyatı model kabul ettiği görüşünde olan Ziya Gökalp’e göre, milli kültürüyle birlikte dinamik bir Türk milletin in varlığı söz konusudur, böyle bir milletin eline hasta milletlerin eseri verilemez: “*Osmanlı milleti, ihtiyar bir cemiyet olduğu için bu hasta edebiyatı model ittihaz ediyordu.*”⁷⁶

Gökalp, dilde yenileşmeyi benimsese de klasik edebiyat dışındaki yazarların eserlerini hasta edebiyat olarak niteler ve tipik garbiyatçı bir yaklaşım sergiler. Biz/Osmanlı, öteki/Avrupa kutuplaşması üzerinden medeniyetçi bir dil ve üslup ile medeniyeti maddi ve manevi medeniyet olarak ikiye ayırır. Maddi medeniyet Batı/öteki, manevi medeniyet Doğu/biz ile temsil edilir. Gökalp, bilimsel yöntemi biz ve öteki kapsamında değerlendirir. ‘Biz/Osmanlı’, ‘ötekiden/Avrupa’dan’ müsbet ilimlerin sonuçlarını bile almayacak, bilimsel gerçekleri ‘kendimiz’de bulmak üzere sadece yöntemlerini alacağız diyerek bilimsel yöntem ile, ki kendimiz bulacağız, sonuç arasında da bir ayırım yapmış olur.

Edebiyat dünyasındaki ‘öteki üzerine dilin söylem inşası’na, dolayısıyla ötekileştirmeye, dair yürütölen polemik sonraki dönemlerde farklı konular üzerinden devam etse de ve dekad an meselesi cılız söylemlerle hatırlansa da ana polemik 1900’e doğru sönümlendi. Tartışmaları mizahi olarak değerlendiren araştırmacılar bile dekad anlığın bir leke olarak düşünöldüğünü, dekad anlıktan duyulan korkunun sembolizmden duyulmaya başlanıldığını belirttiler.⁷⁷

⁷⁵ Ziya Gökalp, *a.g.e.*, s. 42.

⁷⁶ Gökalp şöyle devam eder: “(...) Acaba, Türkiye’de hiç kimsenin haberdar olmadığı gizli bir dünya mı vardı? - Evet, Türkiye’de böyle saklı bir cihan vardı. Lisaniyle, edebiyatıyla, ahlakiyle, felsefesiyle, hulasa milli harsıyla beraber “Ergenekon” hayatı yaşayan bir Türk halkı vardı. Osmanlı medeniyeti bunun üzerine çökmüş, şimdiye kadar görünmesine mâni olmuştu. Şimdi o, yeni bir Bozkurt’un rehberliği ile, bu Ergenekon’dan, sağlam, dahi bir millet olarak meydana çıkıyor” Ziya Gökalp, *a.g.e.*, s. 42. Böylece, Gökalp, Türkiye’de saklı bir cihanın üzerine Osmanlı medeniyetinin çökmüş olmasına dair vurgu ile garbiyatçı söylemin Osmanlı güzellemelerinden ayrılır ve yeni bir Bozkurt’un rehberliğinde ihtiyar Osmanlı milletin in yerine sağlıklı bir milletin ortaya çıkmakta olduğunu müjdeler.

⁷⁷ Aydoğan, *a.g.t.*, s. 377.

Dekadanın dış görünüşünü tasvir ederek hırsız⁷⁸ benzetmesine kadar varan yazılar şaka kabilinden değerlendirildi.⁷⁹ ‘Dilde yeni’nin temsilcilerinin kendilerini ‘kültürde Batı’ olarak bulduğu polemikler, garbiyatçı bir söyleme dönüştü. Konunun bir başka yönü de şudur ki, aslında bu küçümseyici, aşağılayıcı ‘hitap’ şekli, seslendiği kişiyi yaralıyor gibi görünebilir ama beklenmedik ve kişiyi muktedir kılan bir tepkiyi de doğurabilir. Nitekim ‘hitap’ edilmek aynı zamanda adlandırılmak/çağrılmak demek ise; saldırgan bir çağrı, tam da bu saldırgan çağrıya karşı koymak için ‘dil’i kullanacak bir ‘özne’nin oluşumunu başlatma riskini de almış demektir,⁸⁰ Tevfik Fikret örneğinde olduğu gibi.

Sonuç

Dekadan, Osmanlı edebiyat dünyasında başta Servet-i Fünûncular olmak üzere edebiyatta Batılı bir yöntem arayışında olan yazarları ötekileştirici bir söylem olarak kullanıldı. Garbiyatçı kültüralist söylemlerin edebi tartışma çerçevesini aştığı bir ortamda sembolik linç söylemleri gazete ve mecmua sütunlarına taşındı. Edebiyat polemikliği kapsamını aşan atışmalar yaklaşık dört yıl sürdü; dekadandan ve dekadanlıktan öteki üzerine dilin söylem inşası, bir ötekileştirme tanımı, olarak ilk kullanan yazarlar, dilde yenilik karşıtlığının ölçüsünü nefret söylemi boyutuna getirdiler. Dekadanlılıkla ilgili hararetli yazıların kaleme alındığı edebiyat dünyasında eserlerinde Fransız sembolistlerinin kullandığı kavramları kullanan yeni edebiyatçılar, edebi eleştirilerin çok ötesinde söylemlerle aşağılandılar, nefret söylemine, dilsel şiddete maruz kaldılar. Dekadan kavramı, biz ve öteki olarak konumlanan eski edebiyat ve yeni edebiyat ayrımı üzerine temellendi. Edebiyat dünyası eski edebiyat/yeni edebiyat söylemiyle ben/öteki olarak ayrıldı, yazarlar istemeseler dahi kendilerini tartışmaların içinde buldular.

Fransız sembolistlerine benzetilerek edebi eleştirinin ötesindeki düşkün/dekadandan aşağılamalarına maruz kalan yeni edebiyatçılar, kendilerini ötekileştiren grup kadar tartışmalara katılmasalar da üsluplarını ve yazılarını savunmak için karşılık verdiler. Edebiyatın yeni kelimelerle gelişebileceği görüşünde olan ve dekadanlıkla suçlanan Servet-i Fünûncular, cevap yazılarında edebiyatlarını anlatmakla yetindiler.

Entelektüel, bilimsel temelden uzak ve tepkisel değerlendirmelerin ürünü olarak dekadandan nitelemesi, edebiyat dünyasında yeni edebiyatçılar dışındaki

⁷⁸ Yusuf Cevat’ın “Bir Dekadan” şiirinden alıntılan, Aydoğan, *a.g.t.*, s. 385-386.

⁷⁹ Butler, *a.g.e.*, s. 2.

⁸⁰ Butler, *a.g.e.*, s. 2.

hemen herkes tarafından en masum haliyle bile alaycı bir sıfat olarak kullanıldı. Dekadan kavramı üzerinden kültürel ötekileştirme söylemi, alaycılık, aşağılama, hedef gösterme gibi ileri boyuttaki nefret söylemleri, yeni edebiyatçıları dinden çıkmakla suçlayacak boyuta bile ulaştı. Yeni edebiyatçılara on günlük eşek, su kabağı, topatan, mini mini dekadani, bisküvi çocuğu, züppe, hayalci, zampara, hırsız vb. edebi eleştiri (kritik/critique)den uzak bir hitap şekli ile alaycı, aşağılayıcı ifadeler dile getirildi. Şiddet dilinin yarattığı sözel etkinin, şiddetin bedensel boyutuna bir çağrıya da işaret ettiği göz önüne alındığında, dekadani ve dekadaniye tartışmalarındaki ötekileştirmenin boyutları daha anlaşılır.⁸¹

Yeni edebiyatçıların Batı'nın çürümüşlüğü mecra'ına çekilmesi için, metinlerinde kullandıkları birkaç sembolist kavramın yeterli geldiği bu ortam, edebi atışmanın dışında ele alınabilecek farklı disiplinlerin çalışmasına açıktır. Basın-yayın alanındaki bu ötekileştirmenin toplumsal gerçeklikte sonraki kuşaklara bıraktığı izler başka bir araştırmanın konusu olabilir.

⁸¹ Nitekim, ifadenin performatif etkisi yalnızca uygulandıkları şimdiye değil, aynı zamanda hem geçmişe hem de geleceğe atıfta bulunmaya devam eden yoğunlaşmış bir anın açıklığına bağlıdır. Özkazanç ve Ağa, a.g.m., s. 5.

KAYNAKÇA/REFERENCES**1- Süreli Yayınlar**

- AHMET MİDHAT, “Dekadanlar”, *Sabah*, Sayı 2628, 22 Mart 1897, s. 2-3.
- AHMET MİDHAT, “Dekadanlar Makale-i Mahsusasına Cevap!” *Tercüman-ı Hakikat*, Sayı 5743, 26 Nisan 1897, s. 540.
- AHMET MİDHAT, “Teslim-i Hakikât”, *Tarık*, Sayı 4639, 3 Aralık 1898, s. 3-4.
- AHMET RASİM, “Şehir Mektupları”, *Servet*, Sayı 224, 23 Ocak 1899, s. 3
- AHMET RASİM, “Şehir Mektupları”, *Servet*, Sayı 262, 4 Mart 1899, s. 3.
- AHMET RASİM, “Şehir Mektupları”, *Servet*, Sayı 284, 26 Mart 1899, s. 4.
- CENAP ŞEHABETTİN, “Dekadizm Nedir?”, *Servet-i Fünûn*, Sayı 344, 14 Ekim 1897, s. 82-85.
- FİKAHİ, “Dekadan Lafzının İstikakı”, *Sabah*, Sayı 3297, 26 Ocak 1899, s. 3.
- HÜSEYİN RAHMİ [Gürpınar], “Edebiyatta Milliyet”, *İleri*, Sayı 712, 1 Ocak 1920, s. 8.
- İMZASIZ, “Ok Meydanı’ndan”, *Servet-Gazetesi*, Sayı 267, 9 Mart 1899, s. 3.
- MEHMET CELAL, “Tedkikat-ı Edebiyye-1”, *İrtika*, Sayı 39, 22 Aralık 1899, s. 55.
- MEHMET CELAL, “Tedkikat-ı Edebiyye”, *İrtika*, Sayı 44, 26 Ocak 1900, s. 176.
- MEHMET CELAL, “Tedkikat-ı Edebiyye-8”, *İrtika*, Sayı 46, 9 Şubat 1900, s. 184-186.
- MUSTAFA SABRİ EFENDİ, “Cüretli Bir Dekadan”, *Malumat*, 15 Aralık 1898.
- MÜSTEAR, *Tercüman-ı Hakikat*, 1 Şubat 1899, s. 6382.
- TEVFİK FİKRET, “Hafta-ı Edebi”, *Tarık*, 5 Aralık 1898.

2- Kitaplar, Makaleler ve Bildiriler

- AHMET RASİM, *Şehir Mektupları*, Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar, Oğlak Yayınları, İstanbul 2018.
- AUSTIN, John Langshaw, *Söylemek ve Yapmak*, Çev. R. L. Aysever, Metis Yayınları, İstanbul 2009.
- AKAY, Hasan, “Haluk’un Amentüsü’ndeki İnsanlık İdealine Dair”, *İlmi Araştırmalar*, S. 9, 2014, s. 23-32.
- BERKES, Niyazi, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018.
- BORA, Tanıl, *Türkiye’nin Linç Rejimi*, Birikim Yayınları, İstanbul 2014.

- BURUMA, Ian ve MARGALİT, Avishai, *Garbiyatçılık*, Çev. G. Turan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2022.
- BUTLER, Judith, *Excitable Speech: A Politics of the Performative*, Routledge Published, London and New York 1997.
- DEMİR, Şenol, “Tartışma ve Polemik Kavramlarına Dair”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 3/9, 2014, s. 183-192.
- DERİNGİL, Selim, *19. Yüzyıl Osmanlı Devleti’nde İbtida ve İrtidad*, İletişim Yayınları, İstanbul 2021.
- EAGLETON, Terry, *İdeoloji*, Çev. Muttalıp Özcan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1996.
- GÖKÇEK, Fazıl, “Sağım Solum Dekadan: Dekadanlar Tartışmasının Mizah Boyutu”, *Türk Edebiyatında Mizah Sempozyumu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019, s. 355-367.
- GÖKÇEK, Fazıl, *Bir Tartışmanın Hikâyesi, Dekadanlar*, Dergâh Yayınevi, İstanbul 2021.
- HÜSEYİN CAHİT, *Kangalarım*, Tanin Matbaası, İstanbul 1910.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi, *Metres*, Çevrimyazı ve Notlarla Hazırlayan: Tülay Gençtürk Demircioğlu, Dergâh Yayınevi, İstanbul 2017.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi, *Metres*, Hilmi Kitabevi, İstanbul 2018.
- JACOBS, James B. ve Potter, Kimberly, *Hate Crimes: Criminal Law and Identity Politics*, Oxford University Press, New York 1998.
- KARATEKE, Hakan T., ÇİPA, H. Erdem ve ANETSHOFER, Helga (Der.), *Osmanlı Toplumunda Ötekileştirme, Düşmanlık ve Nefret (16.-18. Yüzyıllar)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2022.
- KUMSAR, İsmail Alper, “Servet-i Fünûn’a Muhalif Bir Süreli Yayın: İrtika”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 38, 2015, s. 179-200.
- NEMUTLU, Özlem, “Romanla Edebiyat Eleştirisi Yapmak: İffet, Metres ve Cehennemlik Romanları”, *Erciyes Akademi*, C. 36 (Özel Sayı), 2022, s. 1511-1528.
- ÖZKAZANÇ, Alev ve AGTAŞ, Özkan, “Judith Butler’ın Nefret Söylemi Eleştirisi: Dildeki Performatif ve Yaralayıcı Dil”, *Fe Dergi*, 10/ 1, 2018, s. 1-12.
- REYHAN, Cenk ve HALAÇOĞLU, Emine Burcu, “Osmanlı Basın-Yayınında Medeniyetçilik: II. Abdülhamit Dönemi Garbiyatçı Söylemde Ben-Öteki İlişkisi ve Kimlik İnşası”, *Tarih Yazımı*, 3/2, 2021, s. 162-191.
- RICOEUR, Paul, *Başkası Olarak Kendisi*, Çev. Hakkı Hünler, Doğu Batı Yayınları İstanbul 2010.

TEVFİK FİKRET, *Dil ve Edebiyat Yazıları*, Haz. Prof. Dr. İsmail Parlatır, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

TEVFİK FİKRET, *Bütün Eserleri: Eleştirel Basım*, Haz. Nazım Hikmet Polat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2021.

TÜRK, Hatem, “Bir Servet-i Fünûn Masalı: Yeni Zelanda Fikri ve Anadolu’ya Avdet”, *Turkish Studies*, 9/3, 2014, s. 1499-1510.

ZIYA GÖKALP, *Makalelerim IX, Yeni Gün-Yeni Türkiye-Cumhuriyet Gazetelerindeki Yazılar*, Hazırlayan: Şevket Beysanoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1980.

3- Sözlükler/Ansiklopediler

AKARSU, Bedia, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1998.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, *Türkçe Sözlük*, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2017.

OKAY, M. Orhan, “Edebiyât-ı Cedîde”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 398-399.

4- Tezler

AYDOĞAN, Bedri, *Servet-i Fünûn Döneminde Edebiyat Üzerinde Oluşan Polemikler*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana 1996.

ERTÜRK, Fatima, *Metalepsis Tipolojileri ve Türk Edebiyatında Metalepsisin Seyri*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2021.

SEZEN, Engin, *İrtika Dergisinin İlk Yüz Sayısının İncelenmesi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 1998.

5- İnternet Kaynakları

<https://www.egetelgraf.com/turk-edebiyatinin-karanlik-33-yili-10> (Erişim tarihi: 03.07.2024).

<https://www.egetelgraf.com/turk-edebiyatinin-karanlik-33-yili-11> (Erişim tarihi: 03.07.2024).

<https://www.egetelgraf.com/turk-edebiyatinin-karanlik-33-yili-12> (Erişim tarihi: 03.07.2024).

<https://www.egetelgraf.com/turk-edebiyatinin-karanlik-33-yili-13> (Erişim tarihi: 03.07.2024).

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

This study is of a nature that does not require ethics committee approval, as the data used were obtained through a literature review and published sources. It is hereby declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of the study, and all utilized works have been cited in the bibliography.

Etik Bildirim | Complains

otam.ankara@gmail.com

Lisans | License

Dergimizde yayımlanan çalışmaların telif hakları yazarlara aittir. Yayımlanan çalışmalar CC-BY 4.0 lisansı altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

The copyright of the works published in our journal belongs to the authors. Published works are made available as open access under the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0) license.

